

Högskolan i Halmstad
Institutionen för hälsa och samhälle
Socialt arbete - ledning och organisering

Början på en dag som annars aldrig börjar

Om Fontänhusets betydelse för dess medlemmar

Examensarbete
Vårterminen 2012
Författare: Fredrik Eriksson
Mikael Jingblad
Handledare: Ove Svensson

The beginning of a day that otherwise never begins

- The fountain house and the meaning for its members

Fredrik Ericsson & Mikael Jingblad

Högskolan Halmstad

Vårterminen 2012

ABSTRACT

This study was made to examine what the Fountain house can do to help their members and how the members feel about their situation and their ability to participate in their rehabilitation. To do so we contacted one of the Fountain houses in Sweden, located in Falkenberg, to get a better view of what their members thought about the process. Our main purpose with this study was to turn the spotlight on what the Fountain house organization means to its members. To do so we had two main questions that we wanted to examine more closely:

- *How do the members experience the Fountain house organization?*
- *To which extend do the members feel that they are allowed to participate in their rehabilitation?*
- *How much influence do the members feel that they have?*

For this study we choose to use the qualitative method which included a lot of literature research, observations and interviews with members of the Fountain house organization. Our study also included looking at other researchers work and how they choose to approach their interview participates. We did this to get a grip on how we could structure our own interviews to work out for the best.

The main result of our study was that no matter what your reason for joining a Fountain house may be, the result of your membership will keep you feeling better about yourself in a way that makes you more available to accept the fact that you can do whatever you set your mind to.

Keywords: user control, user controlled organization, Fountain house, empowerment, participation social work.

Nyckelord: brukarinflytande, brukarstyrd organisation, Fontänhus, empowerment, delaktighet, socialt arbete.

Förord

Tankarna kring brukarens inflytande och möjlighet att påverka den egna rehabiliteringen är något som intresserat oss under vår studietid på Högskolan i Halmstad. När vi nu fick chansen att själva välja område samt utforma en studie så beslutade vi oss för att studera brukarinflytande ur brukarnas perspektiv.

Vi skulle vilja tacka handledare och medlemmar på Fontänhuset i Falkenberg som med sitt varma bemötande möjliggjort denna studie. Vi vill även passa på att tacka vår handledare, Ove Svensson som frikostigt delat med sig av såväl tid som engagemang.

Vad gäller arbetsfördelningen i denna studie så har vi genomgående arbetat fram materialet tillsammans. Vår arbetsinsats har således varit jämnt fördelad under hela studiens gång.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	5
1.1 Syfte och frågeställningar.....	6
1.2 Disposition.....	6
1.3 Förförståelse.....	6
1.4 Relevanta begrepp och definitioner.....	7
2 Bakgrund.....	8
2.1 Fontänhusens historia.....	8
2.2 Falkenbergs Fontänhus.....	9
3 Tidigare forskning.....	10
3.1 Forskning om Fontänhus.....	10
3.2 Forskning om brukarinflytande.....	11
4 Teoretiska utgångspunkter.....	13
4.1 Exitprocessen.....	13
4.2 Empowerment.....	14
4.2.1 Empowerment som begrepp.....	14
4.2.2 Empowerment som modell.....	14
4.2.3 Förändringsarbete.....	15
4.3 Självhjälp genom självhjälpgrupper – känslor, kapaciteter och relationer.....	16
4.4 Hur hänger de samman?.....	18
5 Metod.....	18
5.1 Metodval.....	19
5.2 Tillvägagångssätt.....	19
5.3 Urval och avgränsningar.....	20
5.4 Intervjuer.....	21
5.5 Observationer.....	22
5.6 Etiska överväganden.....	22
5.7 Validitet och reliabilitet.....	23
5.8 Analysförfarande.....	24
6 Resultat.....	25
6.1 Beskrivning av Fontänhusets lokaler.....	25
6.2 Övriga observationer.....	25
6.2.1 Livssituationen innan Fontänhuset.....	26
6.2.2 Upplevelsen av Fontänhuset från första dagen till nu.....	27

6.2.3 Fontänhusets konsekvenser enligt medlemmarna	29
6.2.4 Brukarinflytande och delaktighet på Fontänhuset.....	30
6.2.5 Ett liv utan Fontänhuset	32
7 Analys	33
7.1 Kategorisering.....	33
7.2 Exitprocessen.....	34
7.2.1 Identitetsskaparna.....	34
7.2.2 Självförverkligarna.....	35
7.2.3 Jobb i fokus.....	36
7.3 Empowerment.....	37
7.3.1 Identitetsskaparna.....	38
7.3.2 Självförverkligarna	39
7.3.3 Jobb i fokus.....	39
7.4 Självhjälp.....	40
7.4.1 Identitetsskaparna.....	41
7.4.2 Självförverkligarna	41
7.4.3 Jobb i fokus.....	42
8 Diskussion och slutsats	43
8.1 Våra viktigaste resultat.....	44
8.2 Avslutande reflektioner	44
9 Litteraturförteckning	46

1 Inledning

”Att ha kontroll över händelser och beslut som påverkar våra liv är en grundläggande förutsättning för att människor ska må bra och leva ett värdigt liv” (Ershammar & Wiksten, 2002:9)

Fontänhusmodellen är en verksamhet som vänder sig till människor som drabbats av en psykisk problematik. Dess syfte är att ge människor det stöd de behöver för att undvika sjukhusvistelse och samtidigt förverkliga sociala, ekonomiska och yrkesverksamma mål. Det bygger på att medlemmar och handledare tillsammans driver verksamheten på egna villkor. Fontänhusmodellen är spridd över hela världen och i Sverige finns det cirka elva Fontänhus (Falkenbergs fontänhus, 120123) och vi har valt att lägga vårt fokus på Fontänhuset i Falkenberg.

För att få kontroll över sitt liv, krävs att individen tillåts *ta* kontroll. En människa som är beroende av hjälp från en annan, till exempel en vårdtagare, står i underläge gentemot hjälparen. Situationen kräver då att hjälparen tillåter individen att själv skapa sitt värdiga liv (Ershammar & Wiksten, 2002). På Fontänhuset är det inte bara hjälpen från handledarna som är av stor betydelse utan även det stöd medlemmarna kan ge varandra.

Fontänhus är en organisation bedriven av dess brukare och finns utspridd över större delen av Sverige. Idén kommer ursprungligen från USA (se Falkenbergs fontänhus, 2012) och fontänhuset stöttas av handledare som hjälper till med det dagliga arbetet samt har ansvar för organisationsfrågor. Människor med gemensamma erfarenheter av psykisk sjukdom, vårdinsatser, socialförsäkringsfrågor och stigmatisering samlas vid fontänhusen (Region Halland, 2009). Att ha en plats där man är accepterad och att vara med andra med liknande erfarenheter är av stor betydelse. Fontänhusen ser hela människors behov och de försöker möta människor i stor utsträckning utifrån ett självhjälpsperspektiv.

Vistelsen på Fontänhuset innebär förändringar för dess medlemmar. Detta är något som alla medlemmar upplever, både positiva och negativa. När vi först påbörjade denna studie funderade vi kring hur mycket en individ kan förändras och om denna förändring i så fall skulle bli bestående. Även Moula (2009) belyser denna frågeställning och beskriver hur människan ibland styrs av sina emotioner samt agerar därefter. Vi tror att detta kan vara en påverkande faktor i en rehabiliterande situation och att individen mycket väl kan falla tillbaka i gamla mönster. Dock bör det tilläggas att vi har en stark tro på att om en individ vill förändras och ges möjlighet till stöd under denna process så kan man uppnå ett positivt resultat.

Med detta arbete vill vi undersöka vad medlemmarna vid Fontänhuset i Falkenberg anser att Fontänhuset betyder för dem samt hur de anser att verksamheten fungerar i praktiken. Vi har valt att låta medlemmarna göra sig hörda genom vårt arbete. På så vis hoppas vi kunna återspegla *deras* perspektiv angående Fontänhuset och den hjälp de fått av dess verksamhet i arbetet med den egna rehabiliteringen.

1.1 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med denna studie är att belysa vilken betydelse Fontänhuset i Falkenberg har för dess medlemmar.

De frågeställningar vi önskar besvara är:

- Vilken betydelse upplever medlemmarna att Fontänhusets verksamhet har?
- I vilken utsträckning upplever medlemmarna att de är delaktiga vad gäller utformning av insatser avseende den egna rehabiliteringen?
- Hur stort inflytande upplever medlemmarna att de har över verksamheten?

Detta arbete bygger på observationer samt intervjuer med medlemmar vid Fontänhuset i Falkenberg.

1.2 Disposition

Vår studie kommer att presenteras genom att du som läsare inledningsvis får en inblick i varför vi valt detta ämne samt vad vi önskar ta reda på. Förförståelsen som därefter följer lyfter fram vår tidigare kunskap kring området och därefter följer relevanta begrepp och definitioner. I kapitel två följer en litteraturgenomgång där vår ambition har varit att skapa en bild av den kunskap som finns i ämnet samt presentera relevant information. Denna kunskap ser vi som en förutsättning för att kunna följa vår studie och kunna ta del av de resonemang vi för. Kapitel tre lyfter fram tidigare forskning på området. I kapitel fyra redovisar vi våra teoretiska utgångspunkter. I kapitel fem presenterar vi de metoder vi använt oss av, hur vi gått tillväga och varför. Därefter, i kapitel sex redogör vi för resultatet av vår studie. I kapitel sju analyserar vi detta resultat med koppling till de teoretiska delarna av studien. Sist, i kapitel åtta, presenteras diskussion och slutsats. I detta kapitel framkommer våra viktigaste resultat samt avslutande reflektioner och förslag till vidare forskning. Studien avslutas med en litteraturförteckning.

1.3 Förförståelse

Thurén (2010) menar att det är viktigt att forskaren redovisar sin förförståelse av de fenomen som studeras. Han menar att vi människor inte uppfattar och skildrar verkligheten genom våra sinnen utan att vi som forskare gör en egen tolkning av den upplevda verkligheten. Vår förförståelse antas således påverka hur vi uppfattar och förhåller oss till den studerade verkligheten. I kvalitativa studier är det viktigt att forskarens förförståelse redovisas eftersom detta ger läsaren möjlighet att bedöma i vilken omfattning forskarens tolkningar påverkas av hennes/hans förförståelse och värderingar.

Vi har under vår utbildning på Högskolan i Halmstad gjort ett studiebesök på Falkenbergs fontänhus. Detta gav oss en viss bild av verksamheten och väckte vårt intresse vilket främst bottnade i medlemmars möjlighet till eget inflytande. Våra kunskaper var dock begränsade

vad gäller omfattningen av medlemmarnas inflytande över verksamheten och deras egen rehabiliteringsprocess.

Det intryck vi erhöll av verksamheten var att medlemmar gavs ett stort utrymme för egna initiativ och inflytande. Det gick inte att urskilja några skillnader i status. Det var svårt att urskilja vilka som var medlemmar och vilka som var anställda som handledare och husföreståndare. Innan vi påbörjade studien bar vi på en uppfattning om att det finns stora vinster i att individer görs delaktiga och uppmuntras att ta kontroll och bli huvudperson i sina liv. Möjligheten att definiera såväl sina problem som sina behov av insatser samt att erbjudas stöd av andra i liknande situation ser vi som en nyckel till personlig utveckling och förändring. Makt och inflytande är dock sällan lika fördelade i grupper. I en organisation skapas ofta en över- respektive underordning beroende på olika roller och skillnader avseende ansvar mellan till exempel anställda och medlemmar

1.4 Relevanta begrepp och definitioner

Brukare och Brukarstyrd organisation – Enligt Svenska akademins ordbok (2012) syftar brukare till ordet bruka, vilket de förklarar som en ”person som använder något”. Likt Karlssons (2007) definition där han beskriver brukare som en person som brukar vården. Brukare är ett begrepp använt i dagligt bruk för en person som nyttjar vården. På Fontänhuset har de istället valt att kalla personerna för medlemmar som är med och brukar Fontänhusets verksamhet.

En brukarstyrd organisation är en förening som består av personer som är eller har varit brukare. Organisationen är styrd till största del av brukarna själva (Ershammar & Wiksten, 2002). Handledare och annan personal ska vara minoritet och till antalet så pass få att de själva, utan medlemmarna, inte kan utföra arbetet (Falkenbergs Fontänhus, 2012).

Brukarinflytande och makt - bygger på att individen själv ska kunna styra över den situation denne befinner sig i och att få vara med och fatta beslut gällande sin egen roll och situation (Ershammar & Wiksten, 2002). Inflytandet ställer en del krav på individen själv och är bidragande till personens framgång i fråga om hälsa och välbefinnande (Toll och Palmer Schale, 2008) Det kan hända, enligt Toll och Palmer Schale (2008), att personalen glömmer bort sig och gör det själv istället för att låta brukaren ta tag i situationen. Personalens otålighet kan leda till att brukaren kommer i skymundan då en situation behöver lösas och ingen vill lösa den. Toll och Palmer Schale konstaterar att huvudprincipen är att i möjligaste mån låta brukaren själv göra så mycket som möjligt.

Maktaspekter finns med i alla situationer, kanske tydligast inom vården. Det kan lätt hända att vårdgivaren får större makt än vårdtagaren som då hamnar i en underlägsen position (Toll och Palmer Schale, 2008). Maktperspektivet är något vi kommer diskutera kring senare i detta arbete. Ershammar och Wiksten (2002) belyser att just maktaspekten kan vara av problematisk karaktär, detta mot bakgrund av att vårdtagaren befinner sig i beroendeställning gentemot de som erbjuder hjälp. Maktaspekter är viktigt att ta hänsyn till för att ingen individ ska bli kränkt eller få minskat inflytande.

Skau (1993) förklarar att en betydande händelse i en individs liv kan vara att bli brukare. Denna händelse innebär att kontakten med professionella hjälpare ökar samtidigt som kontakten med den offentliga hjälpapparaten kommer in i bilden. Skau förklarar den offentliga hjälpapparaten även som en maktapparat. I detta inträde skapas en roll som för alltid kommer att vara en del av ens sociala identitet, även efter att den ömsesidiga relationen är slut.

Empowerment - ett engelskt begrepp som idag har många olika definitioner (Moula, 2009). Vi använder det som ett begrepp som självstärkande och som ett begrepp över att ta kontroll över sin egen livssituation, som en sorts hjälp till självhjälp (Moula, 2009). Empowerment är grunden i strävan efter större inflytande och självbestämmande, att ha makt och att få gehör för sina behov och sin vilja är viktigt och en mänsklig rättighet (Meeuwisse, Sunesson & Swärd, 2009).

2 Bakgrund

För att tydliggöra för läsaren hur Fontänhuset och dess organisering uppstod har vi valt att ge lite bakgrundshistorik i ämnet. Vi börjar med att beskriva ursprunget för att sedan gå vidare till nutid och Fontänhuset i Falkenberg.

2.1 Fontänhusens historia

Fontänhusorganisationen uppstod ursprungligen på Rockland State Hospital som är ett mentalsjukhus nära New York i USA. Psykiatern Hiram Johnson startade år 1943 en självhjälpgrupp bland sjukhusets patienter (Karlsson, 2007). Johnson hade blivit inspirerad av den nya organisationen Alcoholics Anonymous (AA) och han var övertygad om att deras tillvägagångssätt även gick att tillämpa på psykiskt sjuka personer. Detta fick till följd att han tillsammans med Michael Obolensky, som var en av patienterna på sjukhuset, beslutade sig för att starta en ny självhjälpgrupp. Här lades grunden för en fristående självhjälporganisation (Johansson, 2010).

Organisationen växte snabbt och ska efter tre år redan ha haft cirka 100 medlemmar i New York. På grund av ekonomiska och administrativa problem upplöstes dock organisationen några år senare. De drivande beslutade sig för att pröva nya vägar med avsikt att skapa en stabilare organisation och en styrelse tillsattes som fick ansvar för ekonomin och tilldelades uppgiften att skaffa lämpliga lokaler. Styrelsen fann ett hus som de lyckades köpa 1948. På gården stod en fontän och den fick ge namn åt den nya organisationen; Fountain House Foundation (Johansson, 2010).

Socialarbetaren John Beard arbetade länge som föreståndare för Fountain House och var verksam fram till hans bortgång 1982. Han anses haft en central roll för verksamhetens utveckling och han var den som drog upp riktlinjerna för det som idag kallas för

klubbhusmodellen och bidrog till att den blev känd genom att formulera de bärande idéerna i skrift. Dessa idéer tog sig i uttryck om fyra punkter som förmedlades till varje medlem. Det centrala i punkterna är att Fountain House är en klubb och liksom alla klubbar tillhör den medlemmarna - vilka ger den liv. Istället för patient eller klient kallas och är du medlem, vidare är medlemskapet frivilligt samt utan tidsbegränsning. På Fountain House är du välkommen och uppskattad, du har betydelse för andra (Johansson, 2010).

Varje svenskt Fontänhus är självständigt och bedrivs antingen som förening eller en stiftelse. Vidare har de en styrelse som ytters ansvarar för verksamheten. Enligt Karlsson (2007) beskrivs verksamheten således som medlemsbaserad och inte som medlemsstyrd. Organisationen har en tillsatt styrelse vald efter personers kompetens och inte demokratiskt vald av organisationens medlemmar. Organisationen är dock beroende av dess medlemmar eftersom det står i Fountain House's grundstadgar att klubbhusen inte får ha så mycket anställd personal att arbetet i huset skulle kunna bedrivas utan medlemmarna.

Enligt Fountain Housemodellen finns det riktlinjer att följa vad gäller rehabilitering (Karlsson, 2007). Fontänhuset erbjuder ett medlemskap i en klubb där man själv är med och bestämmer. Sveriges Fontänhus ingår i den internationella klubbhusorganisationen och där lägger var och en upp en plan och har inflytande över återhämtningsprocessen (Johansson, 2010). Det är här vårt intresse ligger och eftersom huvudmetoden inom fontänhuset är empowerment ställer vi frågan hur delaktiga medlemmarna känner sig i arbetet med deras livssituation?

2.2 Falkenbergs Fontänhus

Fontänhuset är en plats där människor med psykisk problematik kan få hjälp att ta steget tillbaka in i samhället och arbetslivet samt skapa sig en stark social position. (Falkenbergs Fontänhus, 2011-12-02).

Falkenbergs Fontänhus är en plats för social träning och en arbetsrehabilitering för personer med psykisk ohälsa. Detta hjälper individen att bryta isolering och att växa som människa. Fontänhusets medlemskap bygger helt på frivillighet och vistelsen är inte tidsbegränsad, vilket ger individen mer självbestämmande samt eget ansvar. (Falkenbergs Fontänhus, 2011-12-02).

Fontänhuset i Falkenberg har funnits i 10 år och har för nuvarande cirka 210 medlemmar och fem anställda handledare. En av grundtankarna är att det aldrig ska finnas så pass mycket anställd personal att de kan driva husets aktiviteter på egen hand. Handläggarna står för kontinuiteten och medlemmarna står för utvecklingen (Falkenbergs Fontänhus, 2011-12-02).

Fontänhuset är en religiöst och partipolitiskt obunden organisation och deras rehabiliteringsmetod är unik i sitt slag. Det finns inga patienter, inga ”vita rockar” eller låsta utrymmen. Här finns istället medlemmar och handledare som *tillsammans* driver det dagliga arbete som utförs i huset. Det finns inga former av samtals- eller arbetsterapi för medlemmarna utan allt arbete som utförs i huset är på frivillig basis och behövs för att driva verksamheten vidare. Inom Fontänhuset utgår man ifrån att man genom eget ansvar blir huvudaktör i sitt eget liv. Empowerment är ett genomgående inslag i verksamheten. Fontänhuset ser till det friska i varje individ och försöker därigenom lyfta de resurser

individen besitter samt på sikt även stärka och utöka den sociala sfären. (Falkenbergs Fontänhus, 2011-12-02).

3 Tidigare forskning

Under detta kapitel kommer forskning som gjorts om fontänhus att tas upp, bland annat gällande deras effektivitet och resultat. Vi kommer även ta upp brukarinflytande och brukarnas roll inom organisationen.

3.1 Forskning om Fontänhus

Inom Fontänhusen är arbete och sysselsättning viktiga inslag i verksamheten. Det har gjorts ett antal kvantitativa internationella studier som mäter hur effektiva de arbetsrelaterade insatserna på Fontänhusen är. McKay, Johnsen och Stein (2005) har gjort en studie med sammanställningar från de rehabiliterande insatserna från 17 fontänhus med cirka 3200 aktiva medlemmar. Deras resultat visar att medlemmarna fick arbete relativt snabbt och i gynnsamma fall hade möjlighet att exponeras för ett flertal arbetstillfällen. Enligt Region Halland (2009) går det dessvärre inte att överföra den forskning som genomförts i USA och internationellt på svenska förhållanden.

Schonebaum, Boyd och Dudek (2006) har i sin studie jämfört resultatet vad gäller anställningar för klubbhusmedlemmar. Detta program är statligt, individuellt baserat för behandling och rehabilitering av psykisk ohälsa i USA. Under en period på 30 månader deltog 170 personer i antingen fontänhusets program eller i PACT. Enligt studiens resultat hade båda grupperna goda resultat vad gäller antalet anställningar och metoderna hade inga större skillnader sinsemellan. Studien visade dock att fontänhusets medlemmar var anställda under fler veckor per anställning och att de hade högre lön.

Norrman (2006) har i sin studie om fontänhuset i Göteborg syftat till att undersöka medlemmarnas uppfattning av rehabiliteringsprocessen utifrån behovet att presentera information till de myndigheter som har intressen i organisationen. Norrman (2006) använde sig bland annat av deltagande observation och intervjuer och studiens utformning bestämdes i en forskarcirkel tillsammans med några medlemmar. Hon fann bland annat att några medlemmar upplevde sitt medlemskap som alltför intensivt och att detta skulle kunna leda till ett tillfälligt upphävande. En begränsning var dock att endast medlemmar som upplevde en vändpunkt var inblandade i studien.

Meeuwisse (1997) har gjort en studie av Fontänhuset i Malmö där syftet var att förstå, tolka och beskriva verksamheten som socialt fenomen, organisation samt rehabiliteringsverksamhet. Resultatet av denna doktorsavhandling från 1997 var att det fanns en stark ideologi som de flesta medlemmarna kunde relatera till. Meeuwisse kunde även notera att atmosfären i klubbhuset var familjelik samt att det fanns en tydligt framgående arbetsorientering.

Karlsson (2004) påpekar att främst är internationella studier som dominerar detta forskningsområde. Det reser, menar han, frågor kring forskningens relevans för svenska förhållanden. Svensk arbetsmarknad ser till exempel annorlunda ut än i USA, med färre okvalificerade arbeten och det går därför inte att generalisera resultaten från Fontänhusens arbetsrehabilitering i USA och England till svenska förhållanden. Just tillgången till okvalificerade arbeten är viktiga för personer som i likhet med många av Fontänhusens medlemmar har en svag ställning på arbetsmarknaden.

3.2 Forskning om brukarinflytande

Edwards och Steinszewska (2000) tar i sin artikel ”Accessing the user’s perspective” upp brukarinflytande och konstaterar att det handlar om en demokratisk fråga. Individer som använder sig av insatser inom vård och hälsa bör ha tillgång till att påverka utformningen av dem. De som arbetar med att utforma insatserna bör dessutom visa ett intresse för brukarnas åsikter för att kunna fatta rätt beslut och nå goda resultat. Edwards och Steinszewska (2000) konstaterar även att en utvärderingsform som följer en kvalitativ metod och består av öppna frågor kan ge mer utförliga svar och kanske belysa sådant som vårdgivaren inte hade tänkt på.

De demokratiska frågorna kring brukarna och deras inflytande är alla viktiga att ta hänsyn till (Hermodsson, 1998; Kolind, 2007; Treloar, Fraser & Valentine, 2007). Hermodsson (1998) belyser i sin avhandling i vilken omfattning individer ges möjlighet att påverka och att ha insyn i sina egna ärenden. I denna avhandling undersöker Hermodsson (1998) demokratimålen i socialtjänsten och dess uttryck i praktiskt arbete. Resultatet var att brukarna inte har tillräcklig information om sina rättigheter eller om att beslut kan överklagas. Enligt Hermodsson (1998) känner brukarna än mindre till detta i de fall kontakten mellan socialsekreterare och brukare är dålig. Detta resultat tycks framför allt bottna i aspekter som etnicitet och ålder. I de fall brukaren hade en invandrarbakgrund samt var yngre uppvisade de en större brist vad gäller sina rättigheter. Hermodsson (1998) påpekar att det borde vara en självklarhet att de människor som är mest utsatta också omfattas av demokratiska värden. Att försöka ta tillvara deras tidigare erfarenheter och kunskaper samt motivera dem till att påverka sin egen situation ses som goda förutsättningar för förändring.

Kolind (2007) påpekar vikten i att brukarnas erfarenheter framhävs. Kolind konstaterar att trots en större legitimitet hos brukarna inom många områden, hamnar fortfarande deras erfarenheter och röster i skymundan. För en bra behandling och relevanta insatser krävs brukarnas utvärdering och deras åsikter.

I en studie av Treloar, Fraser och Valentine (2007) belyses vikten av att inkludera ett brukarperspektiv och de trycker på att perspektivet inte bör betraktas som ett abstrakt ansvar för politiker och socialtjänstemän. I sin studie undersöker de brukarperspektivet för takeaway-doser i ett metadonprogram i Australien. De belyser även brukarinflytandet och dess bidrag gällande planering, genomförande och utvärdering av behandling. På grund av ett växande bevis för att engagemang från såväl brukare som vårdgivare ger förbättrade resultat vad gäller behandling anser de att det skulle öka effektiviteten i insatserna.

Enligt Treloar, Fraser och Valentine (2007) bör insatser utföras och utvärderas på ett sätt som återspeglar brukarens erfarenheter och värderingar. Med detta i åtanke är det därför av vikt att ta med brukarperspektivet för att få en helhetsbild. Utan kännedom kring brukarens

erfarenheter kan det finnas risk för att insatser blir felaktigt riktade vilket kan leda till försämrad tillgång, lämplighet och effektivitet i insatser. Vid utvärdering av verksamheten då brukarinflytande saknas kan det leda till en ökad risk för att insatsens värde för brukarna underskattas eller inte förstås.

Brukarinflytande bygger på att själv kunna styra över den situation man befinner sig i och att få vara med och fatta beslut gällande sin egen roll och situation (Ershammar och Wiksten, 2002). På grund av den starka beroendeställning som kan finnas för brukarna har maktmissbruk och utanförskap möjliggjorts. Brukarinflytande handlar då om att återta makten över den egna vardagen och rätten att bestämma över sig själv. Ershammar och Wiksten (2002) konstaterar att det första steget för att människor som får vård för psykisk ohälsa ska återfå denna makt är större delaktighet och möjligheten att själv bestämma över sina insatser. Mycket i dessa situationer handlar om makt men många väljer bort det ordet och använder istället begreppet inflytande. Men enligt Ershammar och Wiksten (2002) är det ett precist begrepp som istället för tankarna till att åsikter och ståndpunkter inte alls påverkar utan bara glider förbi. Där tycker de att maktbegreppet är både mer utmanande och användbart.

Enligt Ershammar och Wiksten (2002) har begreppen patient och klient kommit att bytas ut mot brukare. Detta har en viktig ideologisk betydelse i fråga om maktpositioner. Klienten och patienten har haft en marginell position men ska ersättas av en roll som bygger på jämlikhet och delaktighet, alltså rollen som brukare. Ershammar och Wiksten förklarar brukare som en person som använder samhällets vård, stöd eller service. Personer som har återhämtat sig och inte längre behöver denna vård eller stöd är då f.d. brukare och en del personer brukar säga att de har brukarerfarenhet.

Personer som får vård och stöd på grund av psykisk ohälsa ska kunna påverka och delta i de beslut som rör de vård-, stöd- och serviceinsatser som de brukar. Enligt Ershammar och Wiksten (2002) utövas inflytande *på tre nivåer*. *Första nivån* innebär det inflytandet individen har över sina egna angelägenheter med personalen och verksamheten. De syftar då på den dagliga kontakten brukaren har med personalen och handlar om exempelvis hur stort genomslag individens egna åsikter får i planeringen av behandling och rehabilitering. *Den andra nivån* förklarar Ershammar och Wiksten handlar om hur själva verksamheten styrs och brukarens inflytande över det. Det handlar om hur brukarna som grupp har inflytande över hur verksamheten styrs och i hur stor grad de kan påverka detta. Ershammar och Wiksten (2002) förklarar att en typ av kollektivt inflytande utövas av de brukare som regelbundet deltar i en verksamhet och det gäller framför allt praktiska frågor.

Den tredje och sista nivån handlar om det inflytande brukarna har genom brukarorganisationerna. Denna nivå förklarar Ershammar och Wiksten (2002) som den nivå de flesta tänker på när de hör brukarinflytande. Denna nivå finns till för att inflytandet på de andra två nivåerna inte fungerar. Det är nödvändigt att personer med gemensamma intressen att bevaka har möjlighet att organisera sig i föreningar som är oberoende av myndigheterna. Enligt Ershammar och Wiksten ingår det i Sveriges lagstiftning att myndigheterna samråder med brukarorganisationerna när de planerar sina insatser för psykiskt funktionshindrade. Oavsett om deltagarna i en verksamhet söker inflytande över beslut närmare vardagen eller om intresseorganisationer påverkar den övergripande planeringen så innebär det i praktiken många och olika möten. På dessa möten träffas företrädare från vård- och servicegivare och brukarrepresentanter och informerar, diskuterar och beslutar.

4 Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel kommer vi att beskriva uppsatsens teoretiska utgångspunkter. Det är främst uppsatsens syfte som påverkar valet av teorier. De teorier och begrepp vi valt är exitprocessen, empowerment, självhjälp, samt social kategorisering. Dessa teorier kommer att ligga till grund för kommande delar av studien och bli ett verktyg vid analys av vårt material.

De valda teorierna behandlar rollbytet individen går igenom, det direkta arbetet med personer med psykisk ohälsa samt det fortsatta arbetet för en ökad individualisering. Rollbytet handlar om människors miljöombyte och förändrade livssituationer vilket innefattar exitprocessen som innebär individens utträde ur sin gamla roll. Efter teorigenomgången följer en beskrivning av relevanta begrepp som vi ser som centrala i studien.

4.1 Exitprocessen

När en individ sakta förändrar sina idéer och bygger på nya så träder hon ur en gammal roll och intar en ny. Denna process innebär att hon lämnar lite av sitt gamla jag samtidigt som hon behåller en del som integreras med de nya idéerna - denna process kallas exitprocessen. Ebaugh (1988) berättar om denna process och dess olika steg samt säger att när individen skapat sin nya roll måste hon ständigt möta omgivningens reaktioner på att man tidigare haft en annan. Exitprocessen är inte linjär, det vill säga att individen nödvändigtvis inte börjar vid det första stadiet och är färdig vid det sista. En individ kan hoppa över något stadium och processen kan gå framåt, stanna upp eller ta steg bakåt. Ebaugh har i sin studie fokus på alkoholister, prostituerade och före detta fångar.

I det *första steget* som Ebaugh (1988) beskriver känner individen ett missnöje med rollen och ifrågasätter de nya förändringarna. Om individen får empati, stöd, uppmuntran och råd kan personen få kraft att söka efter alternativ till rollen.

I *andra steget* söker individen efter alternativ till rollen. Ebaugh (1988) berättar att individen jämför sin roll, väger för och nackdelar och gör listor över möjliga alternativ till rollen. Det är viktigt med sympati och bekräftelse när individen går igenom detta steg. Efter att dessa alternativ jämförts kommer individen, enligt Ebaugh, att hitta vändpunkter för att identifiera sig med nya grupper och hitta den nya rollen. Här kommer det definitiva beslutet att träda ur rollen och beslutet ger sig ofta till känna för andra. Ebaugh ger några exempel på vändpunkter för individen vilka t.ex. kan vara ett dödsfall i familjen vilket är signifikant eller ett uppvaknande hos individen själv. Åldern kan spela roll då individen ”vaknar upp” och upptäcker att åren tickar på och måste förändra sin situation. Ebaugh berättar även att individen kan få en ursäkt för att träda ur rollen och kan på så sätt acceptera en vändpunkt. Ett exempel på detta kan vara en kvinna som blir gravid och bestämmer sig för att sluta missbruka och hitta ett nytt sätt att leva.

Att bygga upp något nytt förklarar Ebaugh (1988) som det *sista steget* i exitprocessen. Då skickar individen ut ledtrådar till omgivningen om att en förändring har skett samt att de vill bli behandlade annorlunda än förut. Här berättar Ebaugh att det kan vara svårt att skicka ut rätt signaler till omgivningen då individen ännu inte hunnit lära sig alla koder. Det gäller för individen att andra fångar upp dessa signaler och svarar på dem. Ett av de viktigaste stegen i

att ta sig ifrån en roll är att få stöd och bekräftelse av närastående personer så att individen upplever acceptans av sin nya roll. Ebaugh förklarar att före detta alkoholister och prostituerade gömmer sin gamla roll för att bli accepterade i sin nya miljö och för att människor ofta tar avstånd om de berättar om sin gamla roll.

Ebaugh (1988) förklarar att bytet av vänskapligt nätverk kan innebära den mest dramatiska fasen på en individs väg att byta roll. Den mest dramatiska förändringen av nätverksbyte är troligtvis alkoholisters, konstaterar Ebaugh, som går från drickande vänner till icke drickande vänner, exempelvis genom ett tolvstegsprogram. I detta avseende kan Fontänhuset spela en viktig roll för individen vad gäller till exempel socialt nätverk. Det kan erbjuda en möjlighet till att lämna sitt gamla nätverk och hitta ett nytt vilket är mer anpassat till individens mål. Den exitprocess som Ebaugh tar upp kartlägger individens väg ifrån en roll men saknar beskrivning vad gäller inträdandet i en ny roll. Ebaugh har även förlagt sina studier i USA vilka kan skilja sig från i Sverige på aspekter som samhällsstöd i form av bidrag för att kunna leva ett drägligt liv, behandling för att bli drogfri, terapi, arbetsrelaterade insatser, etc.

4.2 Empowerment

"Empowerment is about letting go so others can get going"
(Kenneth Blanchard i Svedberg, 2007:322).

4.2.1 Empowerment som begrepp

Empowerment innebär enligt Svedberg (2007) att ledarens arbete med gruppens medlemmar är att de ska bli självständiga. Arbetet för vägen till självständighet leder till större egenkontroll och bättre självkänsla - det är vägen av empowerment. Bandura (1997) förklarar att begreppet empowerment är väl använt och innefattar förbättrandet av människors liv.

"Empowerment is not something bestowed through edict. It is gained through development of personal efficacy that enables people to take advantage of opportunities and to remove environmental constraints guarded by those whose interests are served by them." (Bandura, 1997, s 478).

Empowerment är något som blir till i interaktionen med andra människor och som upprättas genom att en individ stärks av en annan (Bandura, 1997).

4.2.2 Empowerment som modell

Begreppet i sig beskriver vad det är men inte hur det appliceras i praktiken. Ett sätt att bruka teorin är till exempel genom en modell. Modeller där två eller flera teoretiska perspektiv integreras är bra utgångspunkter för praktiskt arbete. Denna definition av en empowermentmodell betonar hur teori och praktik kan samspela. Moula (2009) berättar att praktiker i det moderna samhället ofta har gått en utbildning och lärt sig teoretisk kunskap. Däremot konstaterar Moula att socionomstudenter lär sig teoretisk kunskap men ofta inte ges någon arbetsmodell, detta upprättas senare genom att socialarbetarna får delta i olika utbildningar med avsikt att lära sig arbeta efter en modell.

Vidare diskuterar Moula (2009) varför en modell bör användas och konstaterar att en mycket detaljerad modell med en fast struktur lämnar lite manövreringsutrymme för socialarbetaren. Det andra alternativet, att arbeta utan en modell, leder till att socialarbetaren kan känna sig otrygg och utan vägledning. Han framhåller vikten av en balans mellan dessa två ytterligheter och beskriver att ett arbete med en flexibel modell underlättar socialarbetarens empowermentarbete. En modells användning på en arbetsplats och diskussioner kring den kan föra fram dess för- och nackdelar vilket också leder till modellens utveckling.

Moula (2009) diskuterar för- och nackdelar med att använda eller inte använda modeller. En fördel utan modell är för socialarbetaren att hon kan påbörja och avsluta samtalen hur hon vill, vilket kan ge ett fritt spelutrymme. I detta fall kan resultatet bli att de saknar vägledning vilket ger en slags trygghet och det kan uppstå situationer där socialarbetaren inte vet vad hon ska säga eller göra. Han fortsätter och diskuterar fördelarna med en detaljerad modell, vilka kan vara att socialarbetaren vet exakt vad hon ska göra. Nackdelen med denna modell är att det finns en stor risk att modellen inte passar till olika brukarsituationer då socialarbetaren inte kan vara flexibel. Det sista alternativet, den flexibla modellen, förklarar Moula, ligger mitt emellan de andra två och där kan nackdelarna undvikas samtidigt som man kan ta tillvara på fördelarna. Denna modell ger utrymme för flexibilitet samtidigt som den ger vägledning och trygghet.

En enkel modell som Moula (2009) beskriver innebär att lyfta fram brukarens nuvarande situation och på vägen i stödandet till ett önskat tillstånd lyfts hinder och resurser fram. Detta är en modell som, enligt Moula, ofta fungerar väldigt bra trots att den varken tar hänsyn till brukarens önskningsar eller mål eller skiljer mellan dessa två. På grund av detta utvecklade han en egen modell. Den inriktar sig inte bara på att definiera den aktuella situationen, stödja vägen till den önskade situationen samt definiera resurser och hinder utan här lägger man även fokus på att finna möjliga alternativ för brukaren.

4.2.3 Förändringsarbete

Moula (2009) refererar till William James (1907) som förklarar vad som händer när en människa möter nya idéer. Han säger att varje individ redan har en uppsättning idéer och uppfattningar. Om någon ifrågasätter dem eller om individen själv upptäcker en konflikt mellan gamla och nya idéer uppstår en konflikt. Denna konflikt måste lösas för att individen ska finna frid i tankarna och för att livet ska kunna gå vidare. I sin strävan att lösa konflikten försöker individen modifiera de gamla idéerna så att de nya kan integreras. I denna process bevarar individen så mycket av de gamla idéerna som möjligt, en stor förändring av individens idéer under en kort tid skulle inte lyckas. Dessa idéer av William James förklarar

Moula (2009) ligger till grund för en stor del av den moderna terapi och det förändringsarbete som sker idag. Här konstaterar Moula att vi måste ta hänsyn till en del aspekter. Man bör ha i åtanke att allt förändringsarbete måste börja med en respekt för individens uppfattningar vilket även inkluderar individens kunskaper och erfarenheter. Individens uppfattningar har att göra med individens identitet och ”jag” och därför sker förändringen i långsam takt. Individerna måste bli aktiva med integrationen av nya idéer för att kunna förändras.

Här kan Moulas (2009) tidigare empowermentmodell tillämpas för hur det är effektivt att gå till väga. En väg kan vara att lokalisera problemet, fastställa den önskade situationen och alternativ till den samt göra en plan för handling för att nå det uppsatta målet, därefter sker en utvärdering.

Denna modell anser Moula (2009) är bra då socialarbetaren kommer ifrån att spela en rådgivande roll där de väljer åt brukaren. Istället blir deras uppgift att ge den tid som krävs för att brukaren själv ska komma fram till de alternativ som är bäst och känner sig mogna att välja. Han förklarar att modellens styrka ligger i att den är intelligent i sin utformning;

”den blandar den problematiska situationen med den önskade, den ställer olika alternativ bredvid varandra och utvidgar brukarnas perspektiv på livet och deras relationer”.

(Moula, 2009:53)

4.3 Självhjälp genom självhjälsgrupper – känslor, kapaciteter och relationer

Hjälp till självhjälp och empowerment hamnar båda under kategorin självhjälsgrupper. Karlsson (2007) konstaterar att självhjälp som begrepp är både välanvänt, mångskiftande och dessutom använt inom olika arbetsfält. Detta kan dock leda till att skapa en viss förvirring kring vad en självhjälsgrupp är. Karlsson ger två exempel på när definitionen av begreppet krockar och drar slutsatsen att begreppet självhjälsgrupper och engelskans ”self-help” inte har samma innebörd då det senare anspelar på ”gör-det-själv-”-hjälp snarare än självhjälp. Vidare konstaterar han att det ändå är relativt känt trots sina korta år på fältet, med introduktion 1983.

På frågan vad en självhjälsgrupp är ger Karlsson (2007) svaret att fleras engagemang, nyfikenhet och även skepsis leds in här då svaret inte är helt enkelt. Egentligen skiljer sig inte dessa grupper markant från andra och det kan vara svårt att särskilja dem genom specifika kännetecken. I ett försök att förklara gränserna mellan självhjälsgrupper och andra grupper konstaterar Karlsson att det snarare är lättare att få ökad förståelse och kunskap om självhjälsgrupper genom att söka vad som är likt och olik för grupper man redan känner till. Karlssons (2007, ss 59) definition av självhjälsgrupper lyder:

”En självhjälsgrupp är en mindre samling människor som regelbundet samlas för att hantera ett gemensamt problem genom ömsesidig hjälp och stöd.”

Efter denna definition ger Karlsson (2007) några övergripande exempel på vad som knyter samman självhjälsgrupper och vad som är viktigt för dem. För det första avgränsar han gruppens storlek till tjugo personer med fem till tio personer på ett möte som mer eller mindre känner varandra. Därefter förklarar han behovet av regelbundna träffar och vikten i att ha

kontinuitet för att känna trygghet samt att lära känna och att skapa en förståelse för varandra. Det centrala och gemensamma är deltagarnas problem vilket blir den centrala utgångspunkten. Detta är något som skiljer dessa grupper från till exempel många terapigrupper där det kan vara fördelaktigt att ha olika problem. Att ha samma eller liknande problem skapar en särskild förståelse och insikt om att alla i gruppen faktiskt brottas med liknande problem som man själv har. Det ses snarare som en fördel om gruppen och dess medlemmar har så lika problem som möjligt. Detta skapar ett ömsesidigt stöd som skiljer sig från andra situationer där det finns en person som ger stöd och en som tar emot denna hjälp. I självhjälpgrupperna är stödet istället ömsesidigt och medlemmarna såväl ger som tar emot de andras stöttning (Karlsson, 2007).

En definition av begreppet ”självhjälp” räcker inte för att förstå detta fenomen fullt ut, enligt Moula (2009), utan det krävs även att förstå individens inre och yttre värld. Han förklarar att individens tankar och känslor i hög grad utvecklas i mötet och i samspel med andra människor. Motsatsen till individens tankar och känslor kallar han för den yttre världen. Dessa två binds samman av kommunikation och handling från individen. Människan är inte social till en extrem punkt utan har även sin egen privata värld och individualitet. Ingen människa liknar heller någon annan utan alla är unika individer, vilket också måste tas i åtanke vid mötet mellan socialarbetaren och brukaren. Moula anser att för att kunna förbättra människors liv behövs en förbättring av empowermentmodellen så att den tar hänsyn till individers tankar, känslor, handlingar, kapaciteter och relationer.

Toll och Palmer Schale (2008) beskriver att kravlöshet, gemenskap, sysselsättning, arbetsgrupper, arbetet och själva formningen av arbetsgrupper är alla viktiga delar i rehabiliteringen av individer. Kravlöshet är ett viktigt första steg i rehabiliteringen eftersom vissa personer har svårt att gå in i sociala relationer. Detta innebär att en del personer kan behöva mer eller mindre tid i verksamheten då de står som iakttagare snarare än deltagare. Det är viktigt att personalen uppmärksammar och bekräftar utan att ta över. Det är även angeläget att personalen inte är för aktiv i mötet så att personen inte skräms iväg (Toll och Palmer Schale, 2008).

När en individ känner sig trygg och har byggt upp sin sociala kompetens igen kan detta stå som utgångspunkt för det fortsatta arbetet med att till exempel bygga upp självförtroende och därefter kunna vara motiverad att ingå i en mer arbetsliknande miljö. Individens sociala identitet formas och utvecklas via gruppen och gemenskapen. Genom att jämföra sig med andra och genom den respons de får av andra människor formas individens sociala identitet. Nästa steg är att bygga upp sociala nätverk, gemenskap och vänskap för en rikare och självständigare fritid tillsammans med andra (Toll och Palmer Schale, 2008).

Sysselsättningen kan bestå i att utföra olika arbetsuppgifter i lokalerna, utan att vara i för mycket kontakt med andra, Toll och Palmer Schale (2008). En fördel är om det finns ett antal olika sysslor som ligger utanför arbetsgruppernas ansvar och som kan utföras av olika människor. Detta kan vara första steget in i en social gemenskap eller en arbetsgrupp. Personen kan här prova att utföra uppgifter innan denne tar steget fullt ut och får med i en arbetsgrupp. Arbetet på den ordinarie arbetsmarknaden kan vara svårt att klara av för vissa men under en övergångsperiod kan de istället erbjudas arbeten av mer praktisk karaktär vid verksamheten (Toll och Palmer Schale 2008).

Hjälparens förkunskap och bild av människan står i centrum i arbetet med dem som söker hjälp. Det handlar exempelvis om synen på huruvida människor har en varaktig eller föränderlig personlighet. Det är även relevant att ta hänsyn till om fokus ska ligga på vad vi som individ gör eller på vem vi är och dels på känslornas roll i våra liv. Ibland ges en bild av

hur människan som en aktiv och rationell varelse tänker och handlar, denna bild tar dock inte hänsyn till människors känslor eller att människor kan agera eller reagera impulsivt. Det är således av vikt att kunna förstå hur vi människor tar beslut och hur de påverkas av emotioner och resonering (Moula, 2009).

Att gå vidare in på frågor kring individen och söka svar på varför individer söker sig till självhjälpgrupper samt om de upplever ett ökat stöd kan ses som både intressant och relevant. Här förklarar Karlsson (2007) att frågan kan riktas direkt till deltagarna i gruppen men att det kan ses som för enkelt och kanske inte helt hållbart. Det blir en viss ofrivillig övervikt på sidan för de som är positiva till hjälpen, särskilt om endast de som går till gruppen tillfrågas och inte de som var för missnöjda för att återvända. De som deltar i självhjälpgruppen kan indirekt tvingas legitimera sitt eget deltagande med att gruppen faktiskt gör nytta. Karlsson fortsätter med att beskriva hur individer som tillfrågats i liknande sammanhang tenderar att svara väldigt positivt i sina omdömen. Det finns även en invändning som syftar på att individerna kan beskriva vilken hjälp de upplever sig få men saknar den analytiska förmågan att förstå vilken typ av hjälp de i praktiken erhåller.

4.4 Hur hänger de samman?

Exitprocessen tar upp individens steg ur en fas, vilket oftast behandlar en livsomställning. Denna fasomställning innebär att till exempel byta umgängeskrets för att individen ska få en förbättrad livssituation. I detta fasbyte krävs anpassningar som gör det lättare för individen att klara av omställningarna och bidra till stimulans att fortsätta på samma spår. Majoriteten på fontänhuset har varit med om dessa omställningar och många av dem har fått gå igenom ett byte av socialt nätverk, eller till och med byggt upp ett utan att ha haft något tidigare. Därför anser vi att exitprocessen är viktig då det utgör en stor del av arbetet i fontänhuset. Det kan samtidigt ses som en första fas för individernas inträde i Fontänhuset.

Empowerment och självhjälp är båda begrepp som handlar om individen själv samt dess roll i sin rehabilitering och detta har således en nära koppling även till brukarinflytande. Tanken med brukarinflytande är att individen ska ta, och få, makt över sin egen situation. Detta ser vi som ett steg i Fontänhusets arbete kring medlemmarna och deras rehabilitering. Vi kommer att gå in i denna studie med en syn präglad av empowerment och självhjälp.

Förändringsarbetet anser vi vara något som sker i det dagliga arbetet på Fontänhuset där medlemmarna präglas av varandra. De möter nya tankesätt och idéer som integreras med deras egna, redan vedertagna synsätt och uppfattningar. På detta sätt kan sägas att medlemmarna styr varandra och att det växer fram nya idéer under medlemmarnas tid på Fontänhuset.

5 Metod

I detta kapitel kommer vi att beskriva de metoder vi använt oss av, varför vi valt just dessa samt hur vi har gått tillväga och varför. Tanken är att du som läsare likt en medpassagerare ska bjudas med på vår resa och följa oss genom studien.

5.1 Metodval

Enligt Watt Boolsen (2006) försöker man i kvalitativa studier, precis som i den kvantitativa ansatsen, att hitta orsaker och samband. Grunden till detta har att göra med data och vetenskapligt sätt att tänka. Skillnaden ligger i att studier med kvalitativa metoder använder kvalitativa, s.k. ”mjuka” data. vilket till exempel kan utgöras av en text, en intervju eller ett samtal. Enligt Watt Boolsen kan dessa data även bestå av bilder, iakttagelser, synintryck, ljud, m.m. I den kvalitativa metoden ligger fokus på att studera hur människan uppfattar, tolkar och formar världen och individen står i fokus i studien (Watt Boolsen, 2006).

Anledningen till att vi valt att använda oss utav den kvalitativa metoden bottnar i att vi vill få en mer djupgående empiri. Vår ambition var att ge medlemmarna en röst och genom att intervjua dem såg vi möjligheter till att skapa en innehållsrik och nyanserad bild. En fördel med den kvalitativa metoden är dessutom att vi som forskare ges möjlighet att själva styra den mängd data som behövs för att genomföra studien. Vidare anser vi att det finns många fördelar med att även beakta ”mjuka data” såsom stämningar, känslor, kroppsspråk, etc. Sammantaget upplever vi att den kvalitativa metoden erbjöd en mer nyanserad bild samt att den i högre grad än den kvantitativa skulle spegla den verklighet och de människor vi studerar.

5.2 Tillvägagångssätt

Vi var redan från början intresserade av Fontänhuset och dess medlemmar och då vi vid ett tidigare tillfälle varit på besök hos Fontänhuset i Falkenberg bestämde vi oss för att ta kontakt med dem igen. Den inledande kontakten skedde via telefon och under samtalet bokade vi in vårt första möte. Vid vårt första besök på Fontänhuset var tanken framförallt att skapa en kontakt och att skapa ett intresse för att medverka i vår studie. Vi fick ett gott bemötande och positiv respons för vår studie. Denna första dag på Fontänhuset satt vi med vid deras enhetsmöte som hölls på morgonen, vid detta möte gick handledare tillsammans med medlemmar igenom de uppgifter som behövde genomföras under dagen samt delade dessa sinsemellan. Vi blev inbjudna att delta men vi ansåg att denna första dag bättre lämpade sig till observation. Tillsammans med handledarna diskuterade vi även tillfällen för fortsatta studier och intervjutillfällen och kom överens om att hålla schemat för vår närvaro relativt öppen. Vi enades även om att vi skulle tillhandahålla en folder där vi beskrev vår studie och dess syfte, detta i avsikt att ge information om vår närvaro samt bjuda in medlemmarna att medverka i intervjuer. Redan första dagen nappade en av medlemmarna på erbjudandet om att intervjuas och vid nästkommande besök bokades ytterligare två intervjuer in. Vid detta andra besök fick vi delta vid ett husmöte där vi gavs tillfälle att presentera oss för fler av medlemmarna och inför dem förklara syftet med vår närvaro. Vid detta tillfälle hade vi med

oss vår folder vilken placerades ut på borden. Vi upprättade även en lista som sattes upp på anslagstavlan i entrén där medlemmarna kunde anmäla sitt intresse att delta vid intervju.

Vid nästa besök blev vi direkt bemötta av nyfikna medlemmar som uttalade sin önskan om att få delta. Ytterligare tre intervjuer bokades in denna dag och de tre intervjuerna som genomfördes var innehållsrika. I ett tidigt skede blev vi dessutom inbjudna till Hallandsrådets brukarråd som kom att hållas i Halmstad den 12/3 2012. Det beslutades även att det policymöte som skulle äga rum i Fontänhuset skulle handla om brukarinflytande. Även till detta möte blev vi inbjudna – ett erbjudande vi givetvis mottog.

Vi deltog i policymötet som inkluderade brukarinflytande och under mötet behandlades ”delaktighet” och medlemmar fick uttrycka sina åsikter om vad de tyckte fungerade bra respektive mindre bra. Vi höll oss medvetet i bakgrunden för att endast observera vad som sades och hur de olika medlemmarna gjorde sig hörda. Vid ett tillfälle gavs vi ordet för att berätta om vår studies syfte och om de intervjuer vi tänkt genomföra (eller som genomförts). Detta möte var alltså både en chans för medlemmar att få berätta vad de tycker om brukarinflytandet samt en chans för oss att få berätta om vår studie för medlemmarna.

Vid samtliga besök har vi fört minnesanteckningar i direkt anslutning och dessa har nedtecknats såväl individuellt som under gemensam diskussion. Avsikten med detta var att inte gå miste om relevant information och som en påminnelse om vad vi kunde gå vidare med.

Efter att ha genomfört samtliga intervjuer har vi sammanställt vårt material och fört anteckningar som vi upplevde kunde vara till hjälp vid analysen. Vi har läst mycket om vårt ämne för att få ökad kunskap samt för att vara mer förberedda i mötet med våra intervjupersoner. Vidare har vi diskuterat ett flertal teorier och begrepp för att i ett senare skede välja ut de vi upplevde som mest relevanta för studien. Under arbetets gång har vi dessutom haft kontakt med vår handledare och därigenom fått rådgivning samt förslag på olika infallsvinklar och relevant litteratur.

5.3 Urval och avgränsningar

Vår studie är baserad på ett icke-sannolikhetsurval vilket bottenar i att vår studie är begränsad i sin omfattning. Enligt Denscombe (2009) utmärks icke-sannolikhetsurval bl.a. av att forskaren inte finner det möjligt eller har tillgång till ett tillräckligt stort urval. Kännetecknet för denna typ av urval är att det inte baseras på någon slumpmässig grund. Vidare beskriver Denscombe att det urval som görs vid en kvalitativ undersökning inte nödvändigtvis behöver vara representativt för hela populationen.

Vårt urval utgörs av självselektion som innebär att informanterna själva har fått avgöra om de vill medverka eller ej. Kriteriet för att få ingå i vår urvalsgrupp var endast att man var medlem i Fontänhuset samt att personen i fråga uppnått myndig ålder.

Vårt studieobjekt kom slutligen att bestå utav sex individer – tre kvinnor och tre män i medelåldern. De var alla vana vid Fontänhuset på så sätt att de hade många års erfarenhet av verksamheten samt relativt insatta i olika omkringliggande faktorer, så som brukarråd, jobbrelaterade aktiviteter, osv. Valet av intervjupersoner gjordes delvis med hjälp av handläggare som presenterade medlemmar för oss och dels genom en frivillig anmälan där medlemmarna fick skriva upp sig på en lista för att medverka. Därmed kan möjligheten ökat

att handledare och medlemmar själva presenterat individer för oss med en viss bild av verksamheten och brukarinflytandet i sig, som också präglat resultatet vi fått. Men detta var ett beslut som togs för att de själva skulle få medverka på sina premisser, snarare än att vi efterfrågade en viss sorts medlem.

5.4 Intervjuer

Denscombe (2009) liknar intervju med en konversation men påtalar samtidigt att det finns väsentliga skillnader då en intervju till exempel innehåller antaganden samt kunskaper om den specifika situationen vilket sällan sker i en konversation. Vidare beskriver Denscombe att intervjun bygger på ett samtycke till att delta, en viktig aspekt vad gäller forskningsetik. Den intervjuade är medveten om avsikten och syftet med intervjun. Den intervjuades röst kommer dessutom att dokumenteras men det är upp till den intervjuade huruvida denne vill framstå som anonym eller inte. Slutligen är det forskaren som i olika grad styr konversationen vilket är beroende av den typ av intervju som används.

Den personliga intervjun innebär att forskare och intervjuperson, informant möts och denna typ av intervju används i stor utsträckning samt är mycket populär. Anledningen till dess popularitet beskriver Denscombe (2009) tros vara att den är lätt att arrangera samt att den information som ges går att härleda till endast en källa, ursprungskällan. Den personliga intervjun blir således lätt att kontrollera och framstår som tydlig då det gäller att analysera data såsom till exempel när man avlyssnar bandupptagningar etc. då det endast är en individ vars röst man hör. Enligt Denscombe använder sig de allra flesta forskare av ljudupptagningar kompletterade med fältanteckningar då de genomför intervjuer. Ljudupptagningar ger en mycket god dokumentation men en nackdel är att man inte kan fånga upp den ickeverbala kommunikationen så som till exempel en videoupptagning kan göra.

Vi har i vår studie använt oss av semistrukturerad intervjumall vilket enligt Denscombe (2009) utmärks av att man som intervjuare har en i förväg bestämd lista med ämnen som man vill ta upp samt frågor man önskar få svar på. Vidare kräver denna form av intervju att forskaren är flexibel och att denne låter den intervjuade få tala relativt fritt om de ämnen man valt att beröra. Vi valde denna typ av intervjumall utifrån att medlemmarna bär på olika sorts problematik och ville därför vara flexibla i mötet med dem. För att få ut mesta möjliga information ville vi ge dem mer utrymme och låta dem tala relativt fritt, detta såg vi även som en viktig del i att skapa trygghet och bygga upp ett förtroende mellan oss och intervjupersonen.

En av handledarna påpekade att han trodde det kunde vara svårt att genomföra intervjuer med medlemmarna samt förslog att vi istället skulle använda oss av enkäter. Vi diskuterade hans förslag men valde ändå att fortskrida som planerat och bygga vår studie på intervjuer. Grunden för detta beslut var att vi i största möjliga mån vill undvika att styra de tillfrågade vilket skulle ske i högre grad om vi utformade en enkät. Den detaljrikedom och de nyanser som en intervju kan ge skulle gå förlorade och medlemmarna skulle inte kunna uttrycka sig så fritt som vid ett intervjutillfälle. Med största sannolikhet hade vi fått fler deltagare i vår studie om den var enkätbaserad men i valet kring ett större antal enkät röster och ett mindre antal intervjupersoner så föll vårt val på det sistnämnda. Med tanke på studiens begränsade omfattning hade vi inte kunnat dra några generella slutsatser vilket annars är en fördel då man får in en stor mängd enkätsvar.

Intervjuerna hölls i Fontänhusets lokaler vilket var ett medvetet val från vår sida. Detta beslut bottnade i att de som valt att medverka i vår studie skulle känna att de var i en trygg miljö. Bland intervjupersonerna valde ett flertal att vara anonyma och var oroliga att det skulle gå att utläsa vilka de är i vår redovisning av materialet. Vi har därför valt att inte beskriva medlemmarna alls och att inte alltid ha fulla citat. Vi har valt att ta bort utfyllnadsord och även kortat ner citaten från sådant som inte anses vara relevant. Medlemmarna har tilldelats fiktiva namn.

5.5 Observationer

Enligt Denscombe (2009) finns det två olika typer av observationer och dessa är systematisk och deltagande observation där den sistnämnda är vanligast förekommande inom kvalitativa studier. Denscombe förklarar att systematisk observation är mest förekommande inom kvantitativa studier. Den deltagande observationen kan ske genom att forskaren förblir dold och syftet är att förstå och komma närmare den sociala verkligheten. Vidare påpekar Denscombe att man som forskare kan få fram olika redogörelser utifrån samma observation. Detta grundar sig i varje forskares individuella kompetens. Vad gäller deltagande observation är det av stor vikt att man kan bibehålla den naturliga miljön samt att de som observeras förblir ovetandes och således opåverkade då de ej vet att de är föremål för en studie.

Våra observationer på Fontänhuset innehöll deltagande observationer där vi var med på diverse möten samt kunde följa det dagliga arbetet på Fontänhuset. På så sätt samlade vi ihop empiri rörande medlemmarna och dess relation till "huset" samt samspelet medlemmarna emellan. Vi fick även en inblick i relationen mellan handledare och medlemmar. Detta redovisas senare i resultatdelen och i analysen.

5.6 Etiska överväganden

Många forskare och således även Denscombe (2009) framhåller vikten av att man som forskare noga överväger och förhåller sig till etiska aspekter. Dessa överväganden bör ske som en del i hela forskningsprocessen och forskaren bör respektera deltagarnas integritet och rättigheter samt sträva efter att deltagandet ej leder till negativa konsekvenser för dem samt utföra studien på ett ärligt och öppet sätt. Personer som tillfrågas kring huruvida de vill ingå i en studie bör först ha fått tillräckligt med information för att sedan kunna göra en egen bedömning, deltagandet måste sedan vara på frivillig basis.

De etiska överväganden vi gjort har främst varit att garantera informanternas anonymitet och att förvissa dem om att inga personliga uppgifter kommer att lämnas ut. För att möjliggöra detta har vi valt att byta ut vissa detaljer och attribut och därigenom försvåra identifieringen av de personer som medverkat i vårt arbete. Vidare har vi i ett tidigt skede gett information om studien för att de som väljer att delta ska kunna känna sig trygga i sitt val att delta. Vid intervjutillfällena har deltagarna informerats om vår önskan till bandupptagning samtidigt som de getts möjlighet att avböja. Efter avslutad studie kommer samtliga deltagare dessutom få ta del av det färdiga resultatet.

5.7 Validitet och reliabilitet

Watt Boolsen (2006) beskriver hur man genom att ha hög validitet ökar kvaliteten på ett arbete och enligt Kvale (1997) innebär validitet att man studerar det man utger sig för att studera. För detta krävs kontinuerlig validering av varje steg i studien samt i slutproduktionen. Vi har genom hela vår studie haft i åtanke att vara noggranna med att ha relevant litteratur, att vara konkreta samt att försöka hålla oss till ämnet och att inte låta egna synpunkter och åsikter ta överhand.

I validitetsprocessen förklarar Watt Boolsen (2006) att man kan ha olika tillvägagångssätt. Exempelvis kan en metod användas som kallas triangulering, vilken innebär att problemet ”angrips” från olika håll. Denna triangulering utgörs av till exempel olika forskare eller teorier som används för att belysa samma problem.

Vidare förklarar Watt Boolsen (2006) att man bör förhålla sig kritiskt till det man gör och till sin empiri. All empiri har inte samma kvalitet och det gäller att sortera bort det som inte är relevant för studien. Att hålla dokumentation under arbetets gång över vad man som forskare har gjort och vad som har skett i forskningsprocessen är också viktigt. Det handlar då om till exempel hur data har valts ut. Vi har hållit oss kritiska till insamlade data men även kritiska gentemot oss själva. Vi har hela tiden försökt kontrollera varandra så att inte onödiga fakta eller vinklingar i form av egna synpunkter ska färga vår studie.

Watt Boolsen (2006) beskriver aspekten av hur data har valts ut och förklarar att det är viktigt att vara noggrann när denna process genomförs. Hon säger även att det är bra att ha en bred beskrivning och att slutsatserna från projektet ska vara tydliga. Vi försökt följa detta genom att utnyttja att vi är två forskare i denna studie och vi har således haft möjlighet att regelbundet kontrollera varandra och på så sätt komma ifrån både slarvfel och onödiga eller bristande/missvisande fakta.

Kvale (1997) konstaterar att reliabiliteten avgör studiens tillförlitlighet. Slarvfel är vanligen orsaken till att reliabiliteten blir lägre i en studie (Watt Boolsen, 2006). Ytterligare en faktor som kan bidra med bristande reliabilitet är ledande frågor under intervjun (a.a.). Vad gäller det sistnämnda var detta en aspekt som vi hade i åtanke under utformningen av våra intervjufrågor. Under transkriberingen upptäckte vi dock att vi vid ett par tillfällen ställt ledande följdfrågor under vår första intervju, något som vi därför var mer vaksamma på under följande intervjutillfällen.

Forskningsprojektets giltighet avgörs av med vilken säkerhet man undersökt det man vill undersöka (reliabilitet) tillsammans med validiteten. För att uppnå en hög reliabilitet sammanställde vi resultatet av empirin snart efter att intervjuerna var genomförda då vi fortfarande hade en tydlig bild. Intervjuerna hölls på Fontänhuset för att skapa en trygg plats för de intervjuade. Transkriberingen av intervjuerna gick sedan igenom noggrant av oss båda för att undvika misstolkningar på grund av missuppfattade ord och meningar samt eventuella felskrivningar.

5.8 Analysförfarande

Under den tid vi spenderade med att studera hur medlemmarna upplevde inflytande och delaktighet på Fontänhuset i Falkenberg, kunde vi efter en tid urskilja vissa grupperingar inom gruppen. Vi noterade även att medlemmarnas mål med vistelsen var olika sinsemellan och att de engagerade sig i olika aktiviteter beroende av den egna målbilden.

Med utgångspunkt i dessa grupperingar valde vi att kategorisera medlemmarna efter deras syfte med den individuella rehabiliteringen samt utefter deras mål med vistelsen. Dessa kategorier står som grund till och har använts för att underlätta vår analys av det insamlade materialet.

Med hjälp av tidigare forskning samt de av oss valda teorierna har vi analyserat den empiri vi samlat in genom observationer och intervjuer. För att få en mer nyanserad och djupgående bild har vi valt att kategorisera de intervjuade medlemmarna. Detta gjordes för att underlätta analysen och skapa en förståelse för de medlemmar som återspeglas i analysen av empirin.

Kategorierna är skapade av oss, för oss och inte för att på något sätt påstå att en medlem på Fontänhuset måste ha ett förutbestämt syfte med sitt medlemskap. Det sätt vi valt att kategorisera in medlemmarna efter handlar om vår upplevelse av deras berättelser om hur de ser på sin vistelse på Fontänhuset samt deras syfte med medlemskapet .

I analysen av det framväxande moderna samhället identifierade Simmel (1995) ett antal sociala typer som representerade moderniteten. Det var idealtyper som konstruerades för att belysa karakteristiska egenskaper hos storstäderna och dess invånare. Simmels sociala typer, som främlingen, spelaren eller den girige, saknade empirisk förankring hos enskilda individer. De utgjorde närmast teoretiska konstruktioner som illustrerade tidstypiska livsformer. Andra sociologer skulle senare på liknande sätt som Simmel konstruera sociala typer. De skulle dock, i likhet med företrädare för Chicagoskolan, konstruera dessa utifrån intervjuer och deltagande observationer av enskilda individer. Arbetslösa italienare och luffare i Chicagos slum konstruerades som sociala typer förankrade i forskarnas insamlade empiri. I sin avhandling om arbetslösa ungdomar i Sverige och Danmark använde Verica Stojanovic (2001) av kategoriseringar i sociala typer för att belysa ungdomars skilda förhållningssätt till arbete. Hon identifierar bland annat sociala typer som, de rastlösa, de sargade, de traditionella, drömmarna och livsnjutarna, utifrån deras inställning till och relation till arbete.

Social kategorisering innebär att individer tilldelas en kategori. Denna kategori är inte permanent i tid, men fastställd för stunden, och kan hjälpa oss i vår analys av empirin. Kategoriseringar kan göras för att dela upp en grupp och sedan diskutera sambanden individerna (eller grupperna) emellan.

Vi har i vårt arbete använt oss av kategorisering av de medlemmar vi mött. Vi har valt att dela in medlemmarna i tre olika kategorier utifrån medlemmarnas syfte med sin vistelse på Fontänhuset som vi tyckt oss kunna urskilja. Dessa kategorier är: *identitetsskaparna*, *självförverkligarna* och *jobb i fokus*. Detta har vi gjort utifrån de intervjuer som vi utfört och med hjälp av de svar som medlemmarna gav, för att lättare kunna analysera vår empiri.

6 Resultat

I detta kapitel kommer vi att redovisa de resultat som framkom under vår vistelse och under de intervjuer vi höll på Fontänhuset i Falkenberg. Vi inleder med en kort beskrivning av själva huset och dess utformning för att sedan gå vidare med den empiri som samlats in under intervjuerna. Kommande kapitel är indelat i underrubriker och kommer att varvas med citat tagna från intervjuer med medlemmarna.

6.1 Beskrivning av Fontänhusets lokaler

När vi först kom till Fontänhuset i Falkenberg möttes vi av en fastighet som tidigare använts som någon form av institution. Innanför dörrarna fanns ett trapphus som ledde till receptionen på markplan samt till den administrativa avdelningen på övervåningen. Receptionen var utgångspunkt för besökande samt medlemmar där alla som vistas i huset för dagen skriver in sig. Vidare möttes vi av en smal passage där medlemmarna hänger upp och visar de alster som skapas i en av aktivitetsgrupperna, skapande verksamhet. Denna passage ledde oss vidare in till matsalen som var väl tilltagen och såg ut att rymma många medlemmar vid måltiderna. I matsalen fanns det också en liten cafédel där medlemmarna har möjlighet att köpa kaffe, the, läsk, glass, etc. Bakom caféet dölde sig ett stort kök i restaurantstil där medlemmarna tillsammans tillagar de måltider som erbjuds under dagen. Hela det nedre planet var väldigt högt i tak och upplevdes väldigt rymligt. Den övre våningen inrymde den administrativa avdelningen, där arbetade både handledare och medlemmar för att driva verksamheten samt skriva på deras tidning och hålla diverse möten. Här fanns också andra enskilda utrymmen som alla i "huset" har rätt att nyttja. Denna våning inrymde även det rum i vilket vi höll de flesta av våra intervjuer.

6.2 Övriga observationer

Under vår tid på Fontänhuset deltog vi i möten där handläggare och medlemmar träffas för genomgång av dagens aktiviteter, så kallade husmöten. Under dessa möten kunde vi observera att en del medlemmar som gick på mötena gjorde det endast för att ta del av informationen, medan andra var mer aktiva och verkade vara där för att göra skillnad och få sin röst hörd. Ordet är fritt och medlemmarnas röster är lika mycket värda som handledarnas, alla är välkomna att säga sitt. Under mötet gick man igenom dagordningen från föregående möte med medlemmarna och hur långt man kommit i dessa uppgifter. En ny dagordning sattes upp varje morgon kl 09:00 och vid lunchmötet utvärderades det hur långt man kommit i dagens agenda. Dessa uppgifter kunde bl.a. bestå i att ta kontakt med medlemmar som vanligtvis brukar vistas i Fontänhuset dagligen men som inte syns till eller hörts av på ett tag, en s.k. "reach out". Det gjordes även en uppföljning av de individuella målplaneringar som medlemmarna har för att kunna urskilja huruvida de ansåg sig vara i fas med denna.

Fontänhuset har också en egen tidning som de skriver och som delas ut till utvalda mötesplatser där folk från allmänheten kan ta del av vad som sker i "huset". Arbetet med

tidningen är något som alla medlemmar får ta del av om de vill. Under dessa möten kunde vi tydligt se hur empowerment är en stor del i Fontänhusets arbete. Arbetsuppgifterna styckades ner i små beståndsdelar så att alla skulle kunna bidra, om så bara med en liten del. Köksarbetet kunde till exempel innebära att man öppnade konserver, skalade lök eller att man tog ett större ansvar vid själva tillagningen av dagens måltid. Detta var ett arbetsätt som verkade genomgående i de uppgifter som skulle utföras, alla skulle ges möjlighet att delta även om det innebar att utföra en mindre syssla.

6.2.1 Livssituationen innan Fontänhuset

De personer som vi kom i kontakt med samt intervjuade under vår vistelse i Fontänhuset har alla olika bakgrund och orsaker som lett dem till att söka hjälp via diverse instanser. De medlemmar som vi intervjuade har tidigare bl.a. haft anställningar som lett till utbrändhet eller att rent av ifrågasatt värdet av att arbeta. Det finns även de som upplevt extrema situationer där de efter en tid drabbats av efterföljder som varit allt för svåra att ta sig ur på egen hand.

Gemensamt för alla intervjuade var att de innan de kom i kontakt med Fontänhuset satt hemma och många vågade inte ens ta sig utanför dörren. En för många enkel uppgift, som till exempel gå och handla var näst intill omöjlig att utföra på egen hand. Att ta sig an ett arbete eller umgås med bekanta hade helt enkelt blivit en allt för tung uppgift. Detta var en situation som inte kändes hållbar men att ta sig därifrån på egen hand kändes inte realistiskt. Flertalet av de som vi intervjuade beskriver hur de blev tipsade eller medbjudna av en vän. Det fanns även de som fick information om Fontänhuset via vuxenpsykiatrimottagningen och tog sig till Fontänhuset utan någon egentlig förkunskap om organisationen. På frågan "hur såg din livssituation ut innan du kom i kontakt med Fontänhuset?" gavs följande svar:

"Innan jag kom till Fontänhuset hade jag ingenting, inget jobb eller så." (Britta)

En annan medlem berättade för oss om sin tidigare situation och konstaterade att det är bättre nu. Fontänhuset har hjälpt till att förändra situationen till det bättre och att komma ifrån det gamla beteendemönstret.

"Innan Fontänhuset var jag på ett annat ställe men där var inte samma sak. Där var det obligatorisk tid att jobba men det är det inte här. Här är allting frivilligt och det är bra. Jag vill ju ut och jobba sen men det ska vara frivilligt." (Eric)

En medlem säger att Fontänhusets tillkomst har underlättat i omsorgen för de som kommer ut från bland annat vuxenpsykiatrimottagningen då det tidigare inte fanns någon organisation för detta. Medlemmen berättar för oss att personer som skrivs ut från vuxenpsykiatrimottagningen tidigare inte hade någonstans att ta vägen, alltså ingen organisation att vända sig till. De kanske saknade eget hem och varken hade familj eller umgängeskrets att vända sig till.

"Innan Fontänhuset fanns inget ställe på dagen, inget som fångade upp personerna." (Anna)

Sammanfattningsvis kan nämnas att flertalet av de intervjuade har olika tidigare livsöden men ändå kan relatera till varandras problematik. De intervjuade medlemmarna var alla överens om att Fontänhuset gett dem en andra chans i livet och att deras tillvaro hade sett betydligt

annorlunda ut om de inte blivit medlemmar i verksamheten.

6.2.2 Upplevelsen av Fontänhuset från första dagen till nu

En del av medlemmarna drogs mer eller mindre med av bland annat anhöriga till Fontänhuset utan att egentligen vara införstådda i vad Fontänhuset arbetade med. Vid denna första tid berättade medlemmen att denne var nervös och kände sig ensam men att han efter hand hände sig tryggare och började bekanta sig med andra medlemmar. Det är blandade känslor som förmedlas när medlemmarna berättar om sin första tid i Fontänhuset. För flera av de intervjuade var det första mötet med Fontänhuset en skrämmande men positiv upplevelse. De beskriver en osäkerhet till om detta verkligen skulle vara rätt plats för dem. Flera av medlemmarna har haft tidigare insatser med olika lyckade resultat och för flera av medlemmarna väcktes frågor som: skulle detta vara ännu ett ställe som passerades utan att ha hjälpt till med den problematik de brottas med? Eller skulle detta kanske kunna vara det ställe där de äntligen får rätsida på sin tillvaro? Flera av medlemmarna beskriver hur de för första gången blivit hörda samt att det kändes konstigt att helt plötsligt få vara delaktig i sin egen rehabiliteringsprocess. De beskriver hur de tidigare instanser de passerat mer fokuserat på medicinering istället för att ta reda på vad som ligger bakom deras problematik. Trots att medlemmarna ger anspråk på att de blivit hjälpta av Fontänhuset fick vi blandade svar kring deras första tid på Fontänhuset.

”Jobbigt första intryck med Fontänhuset. Jag kom dit och kände ingen och satt själv utan att prata med någon. Men jag försöker alltid att säga hej, det kan betyda så mycket.” (Britta)

”Värme. Det har gett mig mycket. Fontänhuset ger mycket till medlemmarna.” (Fia)

”Det var en tuff start men det har blivit bättre. Fontänhuset är ett bra alternativ, det finns arbetsuppgifter som man drar lärdom av. Idag har jag tillsammans med min läkare arbetat fram en medicinering som matchar min sysselsättning.” (David)

”Första intryck? Jo det var bra, jag satt mycket för mig själv då, alltid på samma plats. Idag har jag ändrat på mig och är lite mer social.” (David)

Upplevelsen har både varit positiv och negativ bland de intervjuade medlemmarna men samtliga förklarar att Fontänhusets vistelse har bidragit till en bättre livssituation. Trots att de ställt sig skeptiska till en början så har de flesta ändrat uppfattning efter hand. Det sociala engagemanget har gradvis kommit att öka, ofta i samband med kontaktnätet. Det finns dock medlemmar som berättat att de sett tillbaka på sin vistelse på Fontänhuset och konstaterat hur mycket det hjälpt dem men att de fortfarande har en något negativ bild kvar. En medlem berättade att Fontänhuset fungerar i sin omsorg och rehabilitering men att alla inte trivs i ”huset”.

”Fontänhuset är jättebra men inte för alla. Man ska vara laglydig och tycka som alla andra, det blir gruppträck. Men allt är bättre än inget i fråga om framsteg i sin ohälsa och hur Fontänhuset hjälper individerna.” (Britta)

Detta anser medlemmen är komplext då hon konstaterar att trivsel och faktiska framsteg inte alltid måste gå hand i hand. Medlemmen i fråga tycker att Fontänhusets rehabiliterande insatser fungerar men att grupperingar och hierarkier finns bland dess medlemmar.

Organisationen ska, enligt Fontänhusets bestämmelser, vara platt och utan hierarkier, vilket är en viktig målsättning för verksamheten. Då vi frågat medlemmarna ger de dock inte samma bild av en platt verksamhet. Vissa medlemmar säger att det finns en viss hierarki och att det bildats grupperingar där medlemmar är mer eller mindre inflytelserika. Vidare frågade vi hur de upplever inflytandet och hur mycket de anser att deras röster blir hörda. Denna fråga gick sedan över i en fråga om grupperingar och nedan följer några av medlemmarnas svar:

”Min röst blir inte hörd, det är hierarkier och det finns tydliga grupperingar bland medlemmarna. Det känns som om man måste anpassa sig och anta en ”vuxenroll” som jag inte är bekväm i.” (Britta)

”Det finns grupperingar i huset som inte borde finnas, detta är ett problem som kunde lösas med tydligare regler från handledarna. Många av de nya medlemmarna värvas ofta in i de grupperingar som finns.” (Charlie)

”Bemötandet bland medlemmarna kan vara hårt, det finns grupperingar i huset. Det är uppdelat i två lag, ett A-lag och ett B-lag, de som tar för sig och de som är mer passiva... Trots att det ska vara en platt organisation finns det en viss hierarki, ett fåtal som självmant tar på sig ledande roller medan de andra hamnar lite utanför.” (David)

”Jag tycker att alla har lika rättigheter och blir lika hörda.” (Fia)

Vår uppfattning är att medlemmarna upplever en viss hierarki men att detta inte är ett problem som är av så stor betydelse för de intervjuade. En del tycks helt enkelt vara nöjda med att befinna sig i det s.k. B-laget. Handledarna däremot kämpar för att medlemmarna ska nå en så hög nivå av inflytande som möjligt och vår uppfattning är att de som befinner sig i det s.k. A-laget är de som kommit närmre just denna nivå. De grupperingar som anses finnas bland medlemmarna är snarare en bild skapad av dem själva och inte av handledarna som pushar för att det endast ska finnas ett lag.

Handledarna jobbar för att alla medlemmar ska vara så delaktiga som möjligt. Många medlemmar vill ha inflytande och få sin röst hörd men inte alla. En del medlemmar vill låta andra föra deras talan och nöjer sig sedan med det som bestämts. Ett resultat av detta kan vara att handledarnas goda vilja skapar påtryckningar på medlemmar utan att det är det egentliga syftet. Syftet från handledarna sker i all välmening men en medlem berättar att det ibland skapar situationer som känns ansträngda, denna medlem vill mest vara på Fontänhuset utan att behöva argumentera för mycket. Samma medlem konstaterar även att för att få sin röst hörd och skapa förändring så krävs en slags ”fight” och det kan kräva mycket energi.

”Nackdelen med Fontänhuset är att de pushar för aktivering trots att man inte alltid är i form för det” (David)

Denna medlem kan samtidigt se hur detta kan leda till något positivt. Handledarna kan ibland vara lite för ”på”, som han uttrycker sig, men konstaterar att det också kan behövas. Det är inte alla som klarar sig själva utan behöver aktiv uppmuntran till att aktiveras.

6.2.3 Fontänhusets konsekvenser enligt medlemmarna

Att Fontänhuset har spelat en aktiv roll i medlemmarnas utveckling är alla de intervjuade överens om. Mycket av arbetet har handlat om att vidareutveckla individernas sociala kompetens samt att aktivera dem genom arbete i "huset" som kan skapa ett socialt nätverk och kanske även i ett senare skede kan leda till arbete utanför "huset". Alla medlemmarna har individuella målsättningar och en plan för hur de på sikt ska kunna nå de uppsatta målen. Vi frågade samtliga intervjuade personer vilka konsekvenser de tycker att Fontänhuset har/har haft. Beroende på vad de har för mål med sitt medlemskap fick vi olika svar. En medlem säger att:

"På Fontänhuset finns många väldigt olika medlemmar, det är stor spridning på medlemmarnas problem. Fontänhuset är till för människor med liknande problem och ofta kan man hitta personer där med liknande problem. Det blir att ge och ta." (Britta)

"Fontänhuset finns till som en aktivitet dit man kan gå på dagen istället för att sitta hemma, som ofta är alternativet. För mig har det betytt att jag kommit utanför dörrarna och hittar på saker" (Britta)

Medlemmarna beskriver hur de "pushar" varandra till att göra framsteg. Detta skapar enligt dem en mer positiv attityd till att delta samt till att stötta varandra de dagar som kan upplevas lite "tyngre". Britta säger att det blir lite "ge och ta". På detta vis har flera av medlemmarna kommit varandra nära och flera av dem berättar att de även ses och umgås på "fritiden" när de inte är på Fontänhuset. För flera av medlemmarna ses denna relation som något av det viktigaste de fått ut av sitt medlemskap då flera av dem tappat kontakten med den tidigare vänskapskretsen. De beskriver hur flera av medlemmarna blivit som deras nya "familj" som de kan vända sig till när humöret börjar svänga åt fel håll.

En annan medlem vi intervjuade tycker att Fontänhuset är bra på många olika sätt men det är inte alltid som framgångarna är så stora inom en snar framtid. Det kan krävas att de mindre framstegen också lyfts fram som något positivt och uppmärksammas för att komma någon vart i sin rehabilitering. På frågan "Vad har Fontänhuset för betydelse för medlemmarna?" svarade en medlem enligt följande:

"Det innebär små steg till större socialt sammanhang. Individerna har själv skapat sig en isolering och Fontänhuset bidrar till en social gemenskap, ett socialt sammanhang, vilket är nyckeln till fortsättningen. Det bryter ett dåligt mönster och skapar förutsättningar. Fontänhuset är början på en dag som aldrig börjar annars." (Anna)

I denna fråga fanns en oenighet och en medlem tyckte att Fontänhuset fyller ett helt annat syfte. För vissa kan det innebära att ett tomrum fylls och att deras vardag blir mer värdefull, för andra kan Fontänhuset innebära ett ställe de går till bara för att inte spendera tiden själva hemma.

"Fontänhuset har hjälpt mig till en bättre vardag, mer aktiv. Det fungerar som en sysselsättning. Psyket är till för när det är mer akut medan Fontänhuset är en långsiktig lösning." (David)

"Men alla har ju olika förutsättningar. Att vara framåt hjälper, då kan man få något gjort. Jag har olika uppfinningar som jag satsar på. Ska utmana bilindustrin." (Eric)

Det finns även medlemmar som säger Fontänhuset bidragit till att de fått möjligheten att börja jobba. Personerna siktar på att i framtiden vara så pass stärkta att Fontänhuset inte längre behövs och att kunna delta i arbetslivet på egen hand.

”Alla har individuella mål att uppnå. Fontänhuset hjälpte mig att komma utanför huset. Att våga göra saker ... Fontänhuset har gett mig mycket, utan dem hade jag varit flera steg tillbaka. Jag hade inte varit frisk. Nu är ett av mina mål att skaffa jobb.” (Charlie)

”Fontänhuset möjliggör idéer och mål. Jag har fått mycket stöd från Fontänhuset, de har hjälpt mig att våga tro på mig själv. De mer konkreta arbetsuppgifterna som köksarbetet kan hjälpa till att sluta tänka på sina problem och även lära känna nya människor. Fontänhuset har hjälpt mig att våga börja jobba.” (Fia)

Det är tydligt att Fontänhuset bidrar till en ökad social gemenskap och skapar förutsättningar för en bättre livssituation för individer. Nu i efterhand kan samtliga intervjuade se vilka framsteg Fontänhuset bidragit till för individen själv oberoende om de står positiva eller negativa till organisationen.

6.2.4 Brukarinflytande och delaktighet på Fontänhuset

Vi diskuterade inflytande och delaktighet med medlemmarna och frågade dem i vilken mån de ansåg att de kan vara delaktiga i samt påverka sin rehabilitering och situation på Fontänhuset. Vi ställde bl.a. frågan om de anser att deras röst blir hörd samt om de får den respons de önskar från handledare och andra medlemmar. I dessa frågor var medlemmarna relativt eniga och de besvarades med relativt liknande svar.

”Hur man får komma till tal själv är i brukarråden. Det innebär en stor chans. De flesta går och småretar och gnäller och så. Men när det är något vettigt så blir de lyssnade på om det är något. Även under möten de har, husmöten och boendemöten, så blir medlemmarnas röster hörda och viktiga frågor tas upp.” (Anna)

”Alla har individuella mål att uppnå. Fontänhuset hjälpte mig att komma utanför huset. Att våga göra saker. Nu får jag min röst hörd.” (Charlie)

”Ja, det går sakta, men det går bra. Alla kan påverka om man bara vill. Det betyder mycket att få vara med och påverka och att få ha inflytande. Men det är ju olika för alla. Jag ville ta tag i mitt liv och Fontänhuset hjälper till att få insikt i sitt liv. Men det är bara en själv som kan förändra. Om man inte vill det själv så går det inte.” (Fia)

Alla var dock inte överens om att delaktigheten är så hög och att de har något större inflytande. En medlem säger att brukarinflytandet fungerar men anser att de som känner sig svagare borde ges mer utrymme och mer uppmärksamhet. Medlemmen anser dock att Fontänhuset fyller en stor funktion och att fler klarar sig bättre här än i andra instanser.

En annan medlem tycker att inflytandet fungerar dåligt och att handledarna borde agera mer för att påverka detta. Det räcker inte alltid att själv ha en bild av hur det ska se ut när det finns andra som inte delar denna bild. Denne medlem anser att handledarna bör bestämma över situationen och få fler delaktiga i de fall de egna försöken misslyckats.

”Jag känner press att förklara mig när jag ska säga vad jag tycker och känner. Måste förbereda inför när jag ska säga vad jag själv tycker. Det är inte ok att ha egna åsikter. Nej, det kan jag inte. Men jag försöker. Finns regler som sätter stopp för att påverka. Beror på hur man går tillväga, vilket Go man har.” (Britta)

Men samtidigt säger en del medlemmar att man måste ta plats för att få utrymme och fastslår att inte alla tar sig den platsen.

”Det ska vara lika för alla men beroende på vad man har för diagnos och vilken anledning man har till varför man är medlem i Fontänhuset så kan brukarinflytandet te sig olika. En del tar eller ges större utrymme än andra.” (Charlie)

”Jag vill inte ha inflytande eller höras. Fontänhuset vill ge mig mer, vilket är bra, men jag vill inte påverka eller leda, bara sitta jämte, passiv.” (David)

”Det är bra. Alla kan vara med och påverka. På Fontänhuset får man synas och höras och det är alltid bra. Jag är en person som vill bli hörd och det blir jag. Alla som vill kan bli det men då måste man försöka.” (Fia)

I frågan om vikten av att ha en diagnos på papper eller ej står medlemmar oeniga. Medan en medlem tycker att diagnosen står i vägen och blir till ett hinder tycker en annan att den har underlättat. Diagnosen kan fungera som ett sorts intyg samtidigt som den kan begränsa tillgångarna, enligt medlemmarna.

”Jag tycker att diagnoserna har underlättat för mig medan för många andra kan det bli som ett hinder. Jag däremot såg det som att jag har papper på varför jag är som jag är och gör som jag gör.”

(Britta)

Alla medlemmar kräver inte lika stort utrymme och det är inte alla som vill bli hörda. I intervjuerna med medlemmarna framkom att det finns de som är nöjda med att hålla sig lite i ”bakgrunden”. Dessa medlemmar anser att de inte vill uppnå ett högre inflytande utan känner sig bekväma i att till exempel en läkare ordinerar dem det som anses vara för deras bästa. Dessa medlemmar anser dock att Fontänhuset skapar en mening i vardagen samt ger dem något meningsfullt att göra på dagarna, eller som en medlem beskrev det:

”Man kan inte mata ankorna varje dag.” (David)

Brukarinflytande är något man arbetar hårt för på Fontänhuset och varje dag hålls det möten för att styra upp de aktiviteter samt de uppgifter som ska genomföras. På dessa möten samlas medlemmar och handledare i Fontänhusets matsal där de har en stor white-board på vilken de för dagen uppsatta målen skrivs upp. Under mötet ges medlemmarna möjlighet att frivilligt anmäla sitt intresse för de uppgifter som skall utföras och uppgifterna delas sedan upp bland dessa medlemmar. Uppgifterna kan till exempel bestå i att vara med och tillaga dagens lunch och denna uppgift bryts ner i mindre uppgifter så att alla, även de som inte känner sig manade att utföra någon större uppgift, ändå ska kunna känna att de är med och bidrar. Detta är ett sätt att stärka individens känsla av delaktighet och att med små steg närma sig större antaganden. Det finns inget tvång att delta och de som inte känner sig manade eller på humör kan avstå.

”Det finns direkta aktiviteter såsom köket på Fontänhuset eller caféet att jobba i. Köket för att laga mat med små uppgifter till stora. Man gör det man kan klara av – om man vill. Uppgifterna ska vara så pass att alla kan klara av dem. Flera har lärt känna varandra från att inte ha någon förut. Fontänhuset har skapat ett kontaktnät och bidragit till ett socialt nätverk.” (Anna)

På Fontänhuset jobbar de med sina aktiviteter dels för att stärka individen, och dels för att aktiviteterna i sig kan leda till nya kontakter som i sin tur leder till ökad social kompetens samt ett utökat kontaktnät. Flera av de intervjuade beskriver vardagen innan Fontänhuset som tom och att de isolerat sig från omvärlden. Deras problematik blev på så vis värre med tiden och att över huvud taget våga sig ut bland andra sågs av de flesta som en omöjlig utmaning. Medlemmarna beskriver hur de efter att ha vistats i Fontänhuset ett tag vågat ta för sig mer samt ta kontakt med andra medlemmar och då kommit till insikt om att de inte är ensamma i sin situation. På Fontänhuset har de sedan "lärt" sig hur de ska interagera med andra samt att stötta varandra under de stunder då den individuella problematiken känns överhängande.

"Man växer tillsammans. Medlemmarna slipar sig mot varandra och utvecklas istället för att de mäter sig med varandra." (Anna)

"Fontänhuset bryter en isolering och skapar en social gemenskap som ibland sträcker sig utanför huset" (Charlie)

6.2.5 Ett liv utan Fontänhuset

Flera av medlemmarna är överens om att Fontänhuset hjälper personer ifrån en situation som de själva inte kan ta sig ur. De medlemmar vi intervjuade har svårt att föreställa sig en vardag utan det stöd som de finner hos handledarna och de andra medlemmarna på Fontänhuset. Under de intervjuer vi hade framgick det tydligt att deras liv inte hade sett ut som det gör idag om de inte tagit steget och blivit medlemmar i verksamheten. Flera av dem har en tragisk bild av hur deras livsöden kunde sett ut och de är tacksamma över den hjälp och det stöd de idag upplever. På frågan; "Hur hade ditt liv sett ut utan Fontänhuset?" gavs bl.a. följande svar:

"Om jag inte hade kommit i kontakt med Fontänhuset vet jag inte om jag hade levt idag."
(Britta)

"Utan Fontänhuset hade jag bara suttit hemma utan att våga gå utanför dörrarna och utan att ha nåt att göra." (Charlie)

"Fontänhuset har hjälpt mig till en bättre vardag, mer aktiv. Det fungerar som en sysselsättning. Psyket är till för när det är mer akut medan Fontänhuset är en långsiktig lösning." (David)

Många av medlemmarna konstaterar att utan Fontänhusets hjälp hade de suttit ensamma hemma eller inte ens levs idag. De kan själva se vad "huset" har gett dem och hur de blivit stärkta. Trots detta tycker inte alla medlemmarna att Fontänhuset fungerar så bra i sitt dagliga arbete på grund av upplevda hierarkier och att vissa tar mer plats än andra vilket gör att en del medlemmar känner sig satta andra hand.

I Fontänhusets arbete med empowerment och i att stärka individen jobbar de för att medlemmarna ska kunna leva sina liv utan hjälp från andra instanser. Medlemmarna själva upplever sig mer stärkta idag än innan de kom till Fontänhuset.

"Fontänhuset har hjälp mig att se meningen med livet. Varit jävligt arg på dem många gånger men kan se hur mycket de har hjälp mig nu." (Charlie)

”Utan Fontänhuset hade jag varit på psyket oftare. Fontänhuset kan vara lite för ”på” och försöker aktivera. Men Fontänhuset tillsammans med min medicin har hjälpt mig.” (David)

”Då hade jag varit isolerad. Jag gillar aktiviteterna som finns här. Det händer ju en del. Jag har åkt på många resor och bott på många hotell, det har jag inte råd med annars. Jag har varit i flera städer i Sverige.” (Eric)

Trots att medlemmarna vi intervjuat har synpunkter på huruvida delaktighet och inflytandet fungerar till fullo så är de alla överens om att deras liv inte skulle kunnat ha tagit en så pass stor och positiv vändning utan den hjälp de fått på Fontänhuset. Det har tagit dem olika lång tid och olika mycket arbete har krävts från individ till individ. Sammanfattningsvis är det dock känslan av att vara delaktig i att förändra sin egen situation som förenar dem. Flera av dem erkänner att de från gång till gång varit motsträviga och kanske inte helt lätta att ha med att göra, detta till trots har de alltid kunnat få stöd samt uppbackning från såväl handledare som andra medlemmar i arbetet med att nå sina målsättningar.

7 Analys

I detta kapitel kommer vi att dela in medlemmarna i tre olika kategorier som vi anser oss kunnat urskilja under denna studiens gång. De kategoriseras utifrån deras, enligt oss, huvudsakliga relation till Fontänhuset. Vår tolkning av empirin har gjorts med hjälp av de tidigare angivna teorierna samt utifrån våra frågeställningar. Vi har även med hjälp av vår egen förförståelse gjort vissa reflektioner. Vi anser att kategoriseringarna förtydligar helhetsbilden och lyfter fram viktiga aspekter såsom skillnader i medlemmarnas motivering och engagemang i medlemskapet.

7.1 Kategorisering

De analytiska kategorier vi använt oss av utgörs på liknande grund som Simmel (1995) förklarar sina kategoriseringar, och innefattar: ”självförverkligare” som ser vistelsen på Fontänhuset som ett sätt att förverkliga sig själva och sina drömmar. En näraliggande kategori till denna utgörs av ”identitetsbyggare” vars vistelse på Fontänhuset används till att konstruera en egen personlig identitet i strid med de tilldelade beskrivningar som psykiatrins diagnoser utgör. Den tredje kategorin utgörs slutligen av dem som har ”jobb i fokus”. Fontänhuset ses av dem som ingår i denna sista kategori främst som ett sätt att kunna etablera sig på arbetsmarknaden. Vistelsen på Fontänhuset med dess aktiviteter ses som arbetsträning och kontakterna med arbetslivet som nästa steg för att få praktik eller anställning.

Liknande före och efter medlemmarnas debut i sjukdomen finns ett före och efter i Fontänhuset. Betydelsen för de olika medlemmarna och deras tilldelade kategorier varierar men vi kan se gemensamma drag. Ibland kan kategorierna tyckas gå in i varandra och tendera att vara problematiska att åtskilja varpå viss upprepning ses som ofrånkomlig. De kategorier som framkom under intervjuerna, svarar till varför medlemmarna är på Fontänhuset. Kategorierna har uppkommit efter noga analys av empirin och framtagits utefter de mest relevanta kategorier för medlemmarnas syfte med vistelsen på Fontänhuset – och namngivits

därefter.

7.2 Exitprocessen

Ebaugh (1988) beskriver exitprocessen som ett identitetsbyte där personen ”bygger om” sin identitet för att anpassas till en ny situation. Denna process står fast för alla individers rollbyte i olika sammanhang och skapar en ny identitet integrerad med den förra. Rollbyte och en förändring i vardagen innebär, enligt Ebaughs teori, en process för individen där identiteten förändras.

Moula (2009) säger att varje individ redan har en uppsättning idéer och uppfattningar. Någon kan sedan ifrågasätta dem eller så upptäcker individen en konflikt mellan de gamla och de nya idéerna. Denna konflikt måste då lösas för att individen ska finna frid i tankarna och för att livet ska kunna gå vidare. Därefter försöker individen modifiera de gamla idéerna så att de nya kan integreras.

Sammanfattningsvis under intervjuerna framkom att det funnits blandade känslor kring inledningen av vistelsen på Fontänhuset. Det finns de som tyckt att första tiden gick relativt smärtfritt och att det kändes bra samt skildrat hur de blev bemötta med värme. Det finns även de som tyckt att deras första kontakt med Fontänhuset var jobbigt och att känt sig helt utelämnade utan någon de kände. Exitprocessen är kanske inte något individen uppfattar själv eller tänker på i det aktuella skedet men deras svar och reflektioner kring första tiden säger en del om denna process. Ett rollbyte kan vara svårt att uppfatta för personen själv men i efterhand kan det uppmärksammas och bli ämne för reflektion.

7.2.1 Identitetsskaparna

Individen präglas av de andra medlemmarna och detta kan bidra till att forma identiteten hos individen. Personens tidigare identitet, given utefter psykiatrins diagnoser, har satt en prägel och en möjlig stämpel i identiteten som kan vara svår att bli av med. I samband med att individen introduceras till Fontänhuset börjar dess identitet förändras och den roll de haft påbörjar en förändring anpassad efter den nya situationen. Det är i samspel med andra som individen formas (Karlsson, 2007) samt efter de uppsatta mål individen har.

En medlem berättade för oss att denne inte hade något jobb innan medlemskapet på Fontänhuset. I detta konstaterade medlemmen att jobb kanske inte utgjort det primära målet med vistelsen men att Fontänhuset gjort mycket för dennes individuella utveckling. Medlemmen i fråga har dock inte någon direkt positiv bild av verksamheten, möjligen beroende på en, enligt medlemmen, jobbig inledning av Fontänhusvistelsen.

Ett jobbigt första intryck av Fontänhuset nämns av fler medlemmar och vi kan urskilja att en del medlemmar inte riktigt kunnat förbise detta trots att de varit medlemmar en längre tid. I detta konstaterande poängterades oftast att Fontänhuset i sig, med dess handledare, inte var den stora orsaken till den negativa bilden, utan medlemmen själv. Deras egen uppfattning och nervositet var det som skapade denna känsla.

I Ebaughs (1988) exitprocess beskrivs hur man trots ett rollbyte behåller vissa tidigare egenskaper samt att tidigare upplevelser fortfarande kan ha betydelse. Därför är det inte helt otänkbart att en negativ bild från första upplevelsen på Fontänhuset kan hänga kvar även senare i medlemskapet.

Fontänhuset har hjälpt medlemmarna att ändra sina vanor samt stöttat dem i arbetet med att förändra beteenden negativa för dem själva. Att individerna kom till Fontänhuset har bidragit till att deras livssituation förändrats och samtliga intervjupersoner kan se en personlig utveckling till det bättre. I denna utveckling ser vi samband med Ebaughs (1988) exitprocess där individen anpassar sig efter en ny roll i sitt liv. För många kan detta byte av roll betyda att helt byta kontaktnät, vanor, dagliga aktiviteter, etc. I exitprocessen byter personen inte helt ut den gamla rollen utan anpassar den till en ny, integrerad roll. Med detta som bakgrund finns den förra rollen och dess beteenden kvar. Det kan vara viktigt för handledarna att ha i åtanke att gamla beteenden och vanor kan komma att återtas. I Fontänhusets empowermentarbete strävar de efter att medlemmarna ska ges kunskapen och möjligheten att själva styra över sina liv så att de blir mer och mer oberoende av utomstående hjälp.

De medlemmar vi intervjuade i denna grupp ansåg att den första tiden var jobbig och att det första bemötandet på Fontänhuset uppfattades som negativt. Denna uppfattning kan ha fler än en orsak men vår teori är att de vid detta tillfälle inte haft någon tydlig målbild som i sin tur lett till en osäkerhet kring tillvägagångssättet av den egna rehabiliteringen. Vi upplever att de medlemmar som fått ett negativt första intryck sedan haft svårt att förändra detta. En medlem berättade att det var tufft i början när inga kontakter eller relationer till andra var etablerade, men att det blivit bättre med tiden.

Karlsson (2007) berättar att första mötet med andra är viktigt och att detta kan prägla de fortsatta tankegångarna kring hur något är eller upplevs. Det är också i mötet med andra som uppfattningen skapas och i detta möte som individen präglas. Trots detta så förmedlade medlemmarna ett positivt helhetsintryck av Fontänhuset.

7.2.2 Självförverkligarna

Självförverkligarna kan verka närliggande föregående kategori men skiljer sig på planet om målsättningar kring identiteten. Självförverkligarna har en målsättning att skapa sig en viktigare vardag, anpassad för ett nytt liv.

I exitprocessen, som beskrivs av Ebaugh (1988), möts individen av en process där individen kommer att förändras. "Självförverkligarna" syftar till att få en mer aktiv och betydelsefull vardag som ska resultera i något nytt, men inte nödvändigtvis ett jobb. Individerna i denna grupp upplever vi ha målsättningar som löper lite längre i tiden än föregående grupp. Trots detta är de två grupperna närliggande och exitprocessen ter sig något så när likadant för dessa grupper. Medlemmarna går mot en ny roll och rollen de träder in i kan tyckas vara liknande

varandra men skiljer sig på en väsentlig punkt, nämligen att ”självförverkligarna” har en kanske något oklar men längre målsättning än ”identitetsskaparna”.

Deras vistelse grundar sig i att delta i skapandet av en mer aktiv och viktig vardag samt att skapa sig (eller bibehålla) en sysselsättning eller ett kontaktnät. På Fontänhuset finns det andra medlemmar i liknande situationer som kan hjälpa till att stötta samt uppmuntra till aktivering. Det är sedan upp till medlemmen själv att skapa sig kontakter och relationer till andra medlemmar. Det är också medlemmens eget ansvar att sätta upp mål samt sträva efter att nå dessa.

De medlemmar som vi benämner som ”självförverkligare” beskrev det första mötet med Fontänhuset som en negativ upplevelse. En del av dem kände sig exkluderade från gemenskapen vilket vi tror kan bero på en osäkerhet i anledningen till deras vistelse på Fontänhuset. Medlemmarna som tillhör denna kategori ser vi som individer som vill skapa sig en mer givande vardag men enligt dem själva uppstod det flera hinder på vägen dit. Dessa hinder kunde bl.a. utgöras av svårigheter att ta kontakt med andra medlemmar som redan hittat sin plats i de ”grupperingar”, som flera medlemmar berättade redan fanns på Fontänhuset. En medlem berättade att första tiden var hemsk och att denne fick klara sig mycket på egen hand, avskilt från de andra medlemmarna. Idag har medlemmen ändrat på sitt beteende och berättar att det har blivit bättre.

Hinder kan uppstå på vägen men de går ofta att lösa, konstaterar en medlem, och det blir ofta bättre i samspelet med andra. Toll och Palmer Schale (2008) beskriver att man kan komma över hinder genom att jämföra sig med andra samt ta tillvara på den respons man får från andra i sin närhet. Detta hjälper till att forma individens sociala identitet.

Nästa steg är att bygga upp sociala nätverk, gemenskap och vänskap för en rikare och självständigare vardag tillsammans med andra (Toll och Palmer Schale, 2008). Hur länge exitprocessen fortskrider är olika från medlem till medlem men att individen formas efter gruppen och dess medlemmar ser vi som oundvikligt. Detta då vi anser att den sociala gruppstillhörigheten påverkar individens uppbyggnad av det egna självförtroendet.

7.2.3 Jobb i fokus

För de medlemmar som tillhör ”jobb i fokus”-gruppen handlar exitprocessen om att gå ifrån den tidigare rollen där till exempel diagnoserna kring den egna hälsan eller sviterna efter en traumatisk upplevelse varit styrande för hur deras vardag tidigare sett ut. För många av dem har dessa diagnoser och upplevelser varit ett hinder till att ta sig ut i arbetslivet. Flera av medlemmarna i ”jobb i fokus”-gruppen har just detta som mål med sin vistelse i Fontänhuset. Vår uppfattning var att exitprocessen redan påbörjats innan de kom i kontakt med Fontänhuset men att den fortskrider under en tid av vistelsen.

Under de intervjuer vi genomfört framkom det även att de som tillhör denna grupp var mer nöjda med sin vistelse i helhet än de andra grupperna. Intervjupersonerna i denna grupp berättade att de kände en värme inledningsvis och att de blev väl mottagna. Detta tolkar vi som att ”jobb i fokus”-gruppen redan från början hade en tydligare målbild som också kan ha

bidragit till en trygghetskänsla hos individen. Vår uppfattning är att individerna i de andra kategorierna kom till Fontänhuset utan att egentligen känna att de hörde dit. Medan personerna i denna grupp var mer insatta i sin situation och accepterade till Fontänhuset. De kom dit med känslan och förhoppningen att Fontänhuset skulle hjälpa dem nå sina mål, att komma ut i arbetslivet.

I början av vistelsen, innan de sociala nätverken byggts upp kan det hända att individen känner sig osäker. Då medlemmen kommit över dessa hinder och utökat sin sociala kompetens kan detta bli en utgångspunkt för det fortsatta arbetet. Fokus läggs då på att bygga upp individens självförtroende och därefter finna motivationen till att ingå i en mer arbetsliknande miljö (Toll och Palmer Schale, 2008). Känner då sig medlemmarna inom denna kategori mer självsäkra och stärkta än medlemmarna i de andra kategorierna? Enligt oss behöver det inte alls vara så, det kan till och med vara tvärtom. Däremot har dessa medlemmar i sin målbild en starkare syn och kanske därför en högre motivation att nå denna bild. Den bilden kan ha ökat i samband med rollbytet de gick igenom inledningsvis på Fontänhuset och stärkts av att umgås med andra med liknande målsättning.

7.3 Empowerment

Teorin grundar sig i att stärka individer samt att tilldela dem mer makt i arbetet med den egna rehabiliteringen och att stärka dem i sin position. Empowerment enligt Moula (2009) är att ge individen verktygen att på egen hand nå sina mål. Hon presenterar olika punkter för vad som är viktigt i empowermentarbetet. Bland dessa punkter kan nämnas till exempel att varje individ är den viktigaste personen i sitt liv, eftersom varje individ är expert på sin egen livssituation. Moula fortsätter med att förklara att det är viktigt att fokusera på krafter och kapaciteter inom individer och grupper och det är väsentligt att ta hänsyn till individers medlemskap i olika grupper och nätverk.

Enligt Svedberg (2007) innebär ledarens arbete att gruppens medlemmar ska bli självständiga. Detta arbete för vägen till självständighet leder till större egenkontroll och bättre självkänsla. Bandura (1997) förklarar att begreppet empowerment är väl använt och innefattar förbättrandet av människors liv.

Sammanfattningsvis är Empowermentarbete och arbete kring att stärka medlemmarna något som pågår dagligen på Fontänhuset. Medlemmarna står här delade till om inflytandet och empowermentarbetet fungerar i praktiken. Några av de medlemmar vi talade med tycker att det fungerar utmärkt medan en del medlemmar säger att det inte fungerar alls. Genom de svar vi fått under våra intervjuer kan vi urskilja att flera av medlemmarna anser sig mer stärkta och mer delaktiga i arbetet kring sin situation. Det finns dock de medlemmar som inte har samma uppfattning, de anser att de inte får sina röster hörda samt att handledarna borde ta ett större ansvar för allas delaktighet. Vår uppfattning av detta är att medlemmarnas engagemang skiljer sig åt och att detta kan vara en orsak till hur de ser på empowermentarbetet. Under vår tid på Fontänhuset kunde vi inte urskilja någon favorisering av medlemmarna från handledarnas sida och vår uppfattning är att alla ges samma möjlighet att delta.

7.3.1 Identitetsskaparna

De medlemmar tillhörande denna kategori har en målsättning att forma en identitet utan prägel av sin ställda diagnos. De försöker skapa sig en identitet i samhörighet med de andra och skapas också efter dessa. Empowermentarbetet bidrar till att öka medlemmarnas egen motivation att kämpa för att nå sina mål. Detta arbete kan innebära att de får utföra diverse sysslor, små som stora.

En fördel är om det finns ett antal olika sysslor som ligger utanför arbetsgruppernas ansvar och som kan utföras av olika människor. Dessa sysslor kan vara första stegen in i en social gemenskap eller en arbetsgrupp (Toll & Palmer Schale, 2008). Dessa sysslor kan till exempel vara köksdelen som en del av medlemmarna lyfter fram och beskrivs som är ett sätt att umgås och integrera med andra medlemmar. Arbetsuppgiften behöver inte vara det primära här utan det viktiga är samspelet med andra medlemmar och att bygga upp ett socialt nätverk. För att nå detta kan handledarna exempelvis använda sig av modeller, som Moula (2009) belyser vikten vid. Dessa modeller kan underlätta för handledarna i deras empowermentarbete samt att bidra till något att "falla tillbaka på" om det behövs.

En enkel modell som Moula (2009) lyfter fram innebär att brukarens nuvarande situation lyfts fram och på vägen i stödandet till ett önskat tillstånd lyfts hinder och resurser fram. Detta är en modell som enkelt kan appliceras i medlemmarnas situation utan vidare arbete. Enligt Moula, fungerar modellen ofta väldigt bra trots att den varken tar hänsyn till brukarens önsknings eller mål eller skiljer mellan dessa två. Vad som är bra med att utgå från en sådan här enkel modell kan vara att den är lätt att både konstruera och att använda sig av i arbetet. Den kartlägger nuläget hos medlemmen samtidigt som den tar hänsyn till eventuella problem på vägen i handledarnas arbete. I detta arbete gäller det att handledarna och medlemmarna har en konversation om läget kring medlemmens rehabilitering och att det finns kontinuitet. Här förklarar Moula att socialarbetarens förändringsarbete bygger mycket på brukarens kommunikationsförmåga samtidigt som socialarbetaren måste vara en kunnig kommunikatör.

Samspelet mellan handledare och medlem blir en process av hur de båda uppfattar varandra. I mötet gäller det att båda vet respektive persons målsättningar och att de utgår från en neutral bas. Men arbetet kräver mer än så. Det handlar om att ge och ta och att kunna böja sig för andra viljor än sin egen. Det kan krävas en stor omställning för en person som går från att ha levt ett självständigt liv till att beblanda sig med andra. Olika viljor kan komma att krocka och kompromisser kan vara en lösning i många situationer. Arbetet kring empowerment kan sätta sin prägel i medlemmars identitet, detta då identiteten är en fortgående process som ständigt är i rörelse och kan komma att ändras.

Moula (2009) beskriver att våra möjligheter och handlingar måste inriktas på att förbättra våra liv samt att dessa handlingar är medlet för att testa sina hypoteser. I ett empowermentorienterat arbete utgår arbetet från individen och syftar till att skapa stärkta kunskaper hos individen som gör att denne kan klara sin rehabilitering så mycket som möjligt på egen hand. För gruppen identitetsskapare blir empowermentarbetet kanske något annorlunda än hos de andra grupperna då dessa individer har som mål att utöka sin sociala konstruktion och att bygga på sin självkänsla. Ett sådant arbete kan inkludera att vara delaktig i olika evenemang och händelser på Fontänhuset men det kan också innebära att till exempel spendera tid i köksdelen för att på så sätt träffa människor och att umgås, vilket enligt många (Moula, 2009; Toll & Palmer Schale, 2008; Karlsson, 2007) är en viktig aspekt i rehabiliteringen.

7.3.2 Självförverkligarna

Toll och Palmer Schale (2008) radar upp viktiga aspekter i rehabiliteringen av individer och några av dem är kravlöshet, gemenskap, sysselsättning. Kravlöshet är ett viktigt första steg i rehabiliteringen eftersom vissa personer har svårt att gå in i sociala relationer. Detta arbete innebär att en del personer kan behöva mer eller mindre tid i verksamheten då de står som iakttagare snarare än deltagare. Medlemmarna under denna kategori berättade för oss under intervjuerna att de gärna är observatörer inledningsvis men att de sedan gärna etablerar sig i arbetet och blir inkluderade i gemenskapen. Medlemmarna vill få en viktigare gemenskap och sysselsättning men arbetet sett från identitetsskaparna skiljer sig inte markant.

De som befinner sig på Fontänhuset för att få en meningsfull vardag refereras till som "självförverkligare". Det empowermentinriktade arbetet tyr sig möjligen lite annorlunda här än till "identitetsskaparna" trots att grupperna kanske liknar varandra. Individerna i denna grupp aktiverar sig för att skapa en meningsfullhet och att det ska mynna ut i något de kan ägna sig åt fortsättningsvis. Deras målbilds tycks således längre kommen tidsmässigt i jämförelse med förra gruppen. Här grundar sig det empowermentorienterade arbetet i att ge individen själv insikt i och kunskap kring framtiden och att kunna ta sig till sina mål på egen hand.

Moula (2009) säger att det individbaserade arbetet kräver kunskap kring samspelet men hävdar även att en modell kan underlätta. En modell innebär att socialarbetaren har något att utgå ifrån och något att falla tillbaka på vid eventuella bakslag. Modellen kan vägleda socialarbetaren i arbetet och förhindra vissa gropar på vägen som gör att arbetet med en individ stannar av eller får en oväntad törn. Moula beskriver en väl anpassad, och flexibel modell som kan undvika nackdelar och ta vara på fördelar. En modell som denna ger utrymme för flexibilitet samt ger vägledning och trygghet. En specifik modell kan tyckas passa merför de som har ett givet och konkret mål med sitt medlemskap samt för att underlätta vägen mot det utsatta målet (Moula, 2009). Modellen vi tar upp för identitetsskaparna kan även användas för självförverkligarna. Denna modell kan underlätta i arbetet och möjligen förebygga eventuella hinder.

7.3.3 Jobb i fokus

I de situationer där en individ känner att ett arbete på den ordinarie arbetsmarknaden är för svårt att klara av kan det vara bra att ta en alternativ väg för att nå målet. Det kan handla om att först klara av andra, liknande situationer, till exempel att arbeta med mer praktiska arbeten. Detta kan göras under en övergångsperiod så att individen kommer in i rutiner och får en känsla för att arbeta (Toll och Palmer Schale, 2008). Sysselsättningen kan även bestå i att utföra olika arbetsuppgifter, utan att vara i för mycket kontakt med andra (a.a.).

Det kan vara bra att börja i mindre skala och sedan trappa upp det efter hand. I takt med att individen skapar sig en relation till och en positiv syn kring arbetet kan handledarna backa och låta medlemmen ta mer och mer ansvar. Enligt Svedberg (2007) innebär ledarens arbete att gruppens medlemmar ska bli självständiga men det kan fortfarande vara viktigt med stöttning i det dagliga arbetet. Vidare är det av betydelse att medlemmarna får ta del av diverse frågor rörande dem själva och deras rehabilitering.

Hermodsson (1998) belyser vikten i att individen har insyn i sitt eget ärende och i vilken mån individen kan påverka sin egen situation. Att en medlem har möjlighet att ha inflytande över sin egen situation anser vi är viktigt. Det är även viktigt att medlemmen kan påverka situationen i sin direkta närhet, till exempel verksamhetsfrågor. Delaktighet inkluderar både frågor gällande den berörda personen och frågor kring verksamhetens utformning och hjälpinsatser. Har medlemmen inte inflytande över dessa frågor så har heller medlemmen inte samma möjlighet eller förutsättningar till framsteg i sin rehabilitering. Det blir då ett arbete "över" medlemmen och inte tillsammans med denne. Medlemmens mål kan bli svårare att nå i ett arbete kring individen där denne själv inte inkluderats i bestämmelserna kring rehabiliteringsinsatserna.

För medlemmarna är det viktigt att få stöttning i att realisera sina drömmar om ett mer anpassat vardagsliv som innehåller såväl arbete som fritidsaktiviteter. De medlemmar som tillhör "jobb i fokus"-gruppen är benägna att ta åt sig arbetsuppgifter inom Fontänhuset med syfte att i ett längre perspektiv kunna ha nytta av dessa sociala färdigheter ute på arbetsmarknaden. Empowermentarbetet med dessa medlemmar kan till exempel innefatta att de får delta i praktik när de känner sig mer säkra i sin roll som arbetande, detta för att förbereda sig inför en mer strukturerad tillvaro. Då Fontänhuset i Falkenberg har öppettider liknande en vanlig arbetsplats kan det för "jobb i fokus"-gruppen vara ett viktigt steg att följa dessa.

7.4 Självhjälp

Karlsson (2007) beskriver självhjälp och menar att medlemmar stöttar varandra till förbättring i samtalet med varandra. Det är när integrationen sker som individer gör de mesta framsteg och för detta kan till exempel självhjälpgrupper brukas. Karlsson reflekterar över om brukaren ska ha totalt inflytande och det sista ordet i fråga om insatser eller ska socialarbetaren, med sin kunskap och överblick, få bestämma vilka insatser som är bäst för individen.

Karlsson (2007) förklarar att medlemmar kan samlas för att hantera ett gemensamt problem genom ömsesidig hjälp och stöd, till exempel i en självhjälpgrupp. Karlsson ger några övergripande exempel på vad som knyter samman självhjälpgrupper och vad som är viktigt för dem. På ett möte ska mellan fem till tio personer finnas som mer eller mindre känner varandra. Vidare förklarar Karlsson att kontinuitet i träffarna skapar trygghet samt bidrar till att lära känna varandra och det skapar förståelse för de andra medlemmarna. Utgångspunkten står för medlemmarnas gemensamma problem.

Sammanfattningsvis kan sägas att då medlemmarna på Fontänhuset hjälps åt med det dagliga arbetet är det svårt att undvika samtal och diskussioner. Dessa samtal kan tyckas irrelevanta i rehabiliteringen men bidrar med både stärkta relationer medlemmarna emellan, utökade kontaktnät samt en bättre självkänsla. I självhjälpgrupper sitter medlemmarna ner tillsammans och diskuterar problem där de stöttar varandra. På Fontänhuset fungerar det nästan på samma sätt, skillnaden är att medlemmarna oftast utför någon form av aktivitet tillsammans som leder till att de öppnar upp sig och samtalar med varandra.

I våra intervjuer framgick att de flesta medlemmarna anser att samspelet med de andra medlemmarna är väldigt viktigt för den individuella rehabiliteringen och en del av dem säger

sig umgås även utanför Fontänhusets väggar. Dessa känslor delas dock inte av alla och det finns de som anser sig ha ett tillräckligt stort kontaktnät utan att behöva stöd från andra medlemmar på sin fritid.

7.4.1 Identitetsskaparna

Karlsson (2007) diskuterar språkets betydelse och nämner socialpsykologiska tankegångar, vilka handlar om det sociala samspelet men som fokuserar individen. Vidare diskuterar han betydelsen av att människor tolkar sitt eget sammanhang. I ett samspel med andra kommer individen att påverkas av de andras resonemang och förståelse. Identiteten byggs upp i samspelet med andra medlemmar och de drar nytta av varandra. Samtidigt som en individ berättar något för en annan kan denne dra lärdom av det berättade och det kan bidra till att den medlemmen öppnar sig verbalt tillbaka. En medlem vi intervjuade berättade att det finns medlemmar på Fontänhuset med liknande problem och detta kan dras nytta av och precis som Karlsson konstaterar, så medlemmen att det bildas en ömsesidighet.

Enligt Karlsson (2007) hanterar individen sina problem utifrån sin egen förståelse, samtidigt som denna förståelse kommer att påverkas av andras. De kommer även att utveckla sin förståelse för problemen i takt med att de hanterar dem, samtidigt som problemen kan påverkas av andra. En växelverkan skapas där individen avancerar i sin problemlösning och i sitt identitetsskapande under samspel med andra. Precis som medlemmarna själva berättade det så blir det en verkan av att ge och ta.

Karlsson (2007) förklarar självhjälpgrupper som en grupp där medlemmarna uppmuntrar varandra till att dela med sig av ett problem. I denna grupp kan det således skapas en växelverkan mellan medlemmarna då de ”hjälpas av att lyssna”. Vidare förklarar Moula (2009) att individens tankar och känslor i hög grad utvecklas i mötet och i samspel med andra människor. En ökad utveckling kan bidra till en stärkt självkänsla.

Alla aktiviteter på Fontänhuset är frivilliga och ingen medlem ska känna sig tvingad att delta. Frivillighet har både sina för- och nackdelar. Alla medlemmar är välkomna att komma och gå som de vill och det finns inga tvång. En del medlemmar kan dock behöva en extra liten ”push”, av handledare eller annan medlem, för att de ska känna sig trygga i att delta i de aktiviteter som Fontänhuset har att erbjuda. En medlem berättade för oss att handledarna behöver bli mer bestämda och strukturera upp aktiviteterna för att fler ska bli delaktiga. Mer struktur från handledarnas sida kan dock skapa striktare regler och bidra till mindre flexibilitet för medlemmarna. Toll och Palmer Schale (2008) diskuterar att kravlöshet är en viktig ingrediens i rehabiliteringen eftersom en del personer kan tycka att det är jobbigt att ingå i sociala relationer.

7.4.2 Självförverkligarna

Karlsson (2007) beskriver hur det i självhjälpgrupper kan skapas en dynamik som kan resultera i hjälp i två riktningar – både till individen och från individen. Konsekvenserna av denna dynamik är inte endast riktade mot den enskilde individen utan de positiva effekter som

skapas, till exempel i ett samtal är något som flera kan ta del av. I gruppens framsteg anser vi att individen stärks och såväl självförtroende som psykisk hälsa gynnas. Dessa positiva effekter kan också leda till att vardagen upplevs som mer meningsfull och mer givande.

De möten som sker på Fontänhuset och de konversationer ledda utan motivationen att förbättra sin psykiska hälsa, kan tyckas vara vardagliga händelser, men alla dessa situationer har en betydelse för medlemmarna. När vi diskuterade detta under en intervju berättade en medlem för oss att denne anser att det är de små stegen som bygger upp ett större socialt sammanhang. Det är inte bara i situationen där personer sitter i en ring, samlade för ett och samma ändamål som framsteg görs utan även under vardagliga konversationer med andra.

En medlem beskriver hur denne anser sig själv ha byggt upp en social barriär omkring sig och hur Fontänhuset hjälpt denne att överkomma denna samt genom samtal varit ett stöd till en mer social samvaro. Det är scenarion som detta vi upplever att självförverkligarna söker och som vi tror de försöker uppnå med sitt medlemskap i Fontänhuset.

Vidare sa en annan medlem att handledarna ibland kan försöka lite för mycket även då medlemmarnas ork tryter för en dag. Medlemmen i fråga säger sig dock vara medveten om att handledarnas syfte med att pusha dem till att delta är välment samt att deltagandet i sig oftast leder till något positivt.

En annan medlem berättade hur Fontänhuset med dess medlemmar har skapat en bättre och mer aktiv vardag. Fontänhuset fungerar enligt denne medlem som en daglig sysselsättning. En givande vardag och att ha en aktiv sysselsättning belyser Toll och Palmer Schale (2008) som en viktig aspekt, inte bara för rehabiliterande personer utan även mer generellt. Det är viktigt att aktivera sig och att ingå i ett socialt nätverk. Detta blir kanske än viktigare i ett rehabiliterande syfte då stöd och uppmuntran kan komma att behövas i högre grad.

7.4.3 Jobb i fokus

Flera av de medlemmar som tillhör den grupp vi kallar ”jobb i fokus” berättar om hur de med hjälp från handledare och andra medlemmar gått från icke arbetsföra till att idag antingen vara ute i arbete eller på väg ut på arbetsmarknaden. För dessa medlemmar innefattar målet att återta en plats i arbetslivet och de anser att detta är en viktig del av deras rehabilitering. De anser att de arbetsuppgifter, bl.a. köket, som finns att tillgå på Fontänhuset har varit till stor hjälp i deras strävan efter att nå den uppsatta målbilden. De beskriver hur de till en början känt sig lite utanför, men att de under arbetets gång mer och mer upplevt en känsla av tillhörighet. Detta ser vi som ett framsteg i rehabiliteringen där handledarnas empowermentarbete i sin tur lett till att medlemmarna vågar närma sig varandra och på så vis stärka sig själva i sin roll, vilket Karlsson (2007) beskriver som hjälp till självhjälp.

Under vår vistelse på Fontänhuset upplevde vi en väldigt familjär känsla och att medlemmarna hade genuint intresse av varandras framsteg. De medlemmar vi intervjuat beskrev detta fenomen som något som betytt väldigt mycket för deras individuella rehabilitering. Detta lyfter både Toll och Palmer Schale (2008) och Meeuwisse (2009) fram som en viktig aspekt i rehabiliteringen och vi tenderar att hålla med.

Moula (2009) berättar att hjälparens förkunskap och förståelsen den har sätter prägel i arbetet. Detta är beroende på om till exempel socialarbetaren har uppfattning om att människor har en varaktig eller föränderlig personlighet, om människan alltid är samma person eller om vi kan förändras. Detta står i motsats till Ebaughs (1988) exitprocess där han förklarar att människor träder in i nya roller, och förändras. Även medlemmarna håller med om att människor förändras då de förklarar att de själva i sitt medlemskap har gjort framsteg och förändrat sin situation, till det bättre och blivit som en ny person. De berättar bland annat att de har gått från att inte ha något jobb och inte vågat gå utanför dörren till att de nu både har en mer aktiv vardag och ett jobb, eller är på god väg i arbetsrelaterade frågor.

Brukarnas röster och erfarenheter hamnar ofta i skymundan, enligt Kolind (2007), samtidigt som han påpekar dessa som något viktigt. För en bra behandling och relevanta insatser krävs brukarnas utvärdering och deras åsikter. Detta kan också ses som en bidragande faktor till framsteg i rehabiliteringen då brukarna märker att de tas hänsyn till. Deras erfarenheter och synpunkter är viktiga för såväl arbetet kring deras förbättring som för verksamheten i sig och det lyfter Kolind fram. Om brukaren uppmärksammar detta kan det leda till att självkänslan stärks och individen känner sig mer uppskattad på grund av delaktigheten.

8 Diskussion och slutsats

I detta kapitel kommer vi att belysa de resultat av vår studie som vi anser vara viktigast. Vi kommer även ge lite avslutande reflektioner kring studien samt ge förslag till vidare forskning som vi anser skulle kunna vara intressant att göra fortsatta studier kring.

Syftet med vårt arbete var att belysa vilken betydelse Fontänhuset har för dess medlemmar. Individens sociala identitet formas och utvecklas via gruppen och gemenskapen (Toll och Palmer Schale 2008). Grupperingarna inom Fontänhuset anses vara olika inflytelserika och detta kan spela roll för våra kategoriseringarna. Det kan spela roll på så sätt att på grund av vilken gruppering medlemmarna tillhör präglas de av gruppen och kan påverkas i sitt val av målsättning. Vi har tidigare kommit fram till att en individ präglas av andra och att identiteten byggs upp i samspelet med andra människor (Karlsson, 2007). Blir detta en bidragande faktor till medlemmars mål med sin vistelse på Fontänhuset? Är det andra medlemmar som får en individ in på ett särskilt spår? Redan i ett tidigt skede tenderar individer att dras gentemot en viss sorts människor och hamna i en grupp som passar individen. Det kan också vara så att en grupp ”fångar upp” en individ för att rekrytera denne till sin grupp. I en sådan situation kan uppfattningen bli att gruppen sätter en viss prägel på den rekryterade individen som också bidrar till dennes uppfattning kring sitt medlemskap. Grupperingar kan således sen styra medlemmar i sina målsättningar utan att lägga minsta vikt vid en negativitet i detta.

Vid vårt första besök i Falkenberg upplevde vi en stor känsla av delaktighet. Det fanns inga direkta gränser eller privata utrymmen för enbart personal. Här får alla gå omkring som de vill och medlemmarna är med och delar ut dagens arbetsuppgifter på antingen övervåningen, där det administrativa arbetet utförs, eller nedervåningen där de mer praktiska sysslorna som till exempel matlagning tar vid. Det händer att medlemmar under dagens gång förflyttar sig mellan dessa arbetsstationer och kan vara med lite överallt. Stämningen i huset upplever vi som mycket positiv och medlemmarna verkar ha ett gott förhållande till de handledare som

arbetar här. Det ska nog tilläggas att vi vid det allra första mötet i Fontänhuset hade lite svårt att skilja på personal och medlemmar. Det märks tydligt att de tillsammans arbetar för gemensamma mål och för att hålla verksamheten levande. Den motiverande faktor som används för att få medlemmarna att delta i de arbetsuppgifter som ska utföras är det faktum att varje liten uppgift i slutändan leder till att verksamheten kan fungera, deras närvaro och insatser är det som håller huset igång. Den röda tråden - att empowra medlemmarna - verkar enligt oss fungera bra då de ser att de är betydelsefulla och fyller en viktig funktion. Till en början kanske de endast tar åt sig lite mindre göromål men det viktiga är inte att utföra stora gärningar utan att delta.

Vad som vidare har fångat vår uppmärksamhet är att det ständigt är saker på gång. Känslan av att det finns något för alla är uppenbar och det tillkommer hela tiden nya aktiviteter så väl inom som utanför huset.

Detta kan vara första stegen in i en social gemenskap eller en arbetsgrupp (Toll & Palmer Schale, 2008). Denna gemenskap kan uppstå till exempel vid köksdelen som en del av medlemmarna lyfter fram som en viktig träffpunkt när det gäller att umgås och integrera med andra medlemmar. Arbetsuppgiften behöver inte vara det primära här utan det viktiga är samspelet med andra medlemmar och att bygga upp ett socialt nät tillsammans.

8.1 Våra viktigaste resultat

Det vi har kommit fram till i relation till våra frågeställningar är att medlemmarnas uppfattning kring delaktighet och inflytande varierar något. De är samtliga överens om att Fontänhuset uppmanar till delaktighet och att handledarna arbetar för att inkludera medlemmarna. Samtidigt säger en del medlemmar att deras röster inte blir hörda men samma medlemmar konstaterar att för att bli hörd gäller det att *göra sig hörd*.

Det kanske viktigaste i rehabiliteringen är konversationen och inflytandet hos medlemmarna, något som alla tre kategorier är överens om. Att ha en öppen dialog och att låta medlemmarna vara med och bestämma samt efter egen vilja planera sin egen rehabilitering och insatser ses som en viktig faktor till framgång.

Det är många som poängterar vikten i samspelet med andra och att det är just i interaktionen med andra som människor formas (Moula, 2009; Toll & Palmer Schale, 2008; Karlsson 2007; Kolind, 2007). Enligt Karlsson (2007) hanterar individen sitt problem utifrån sin egen förståelse samtidigt som denna förståelse kommer att påverkas av andras. De kommer även att utveckla sin förståelse för sitt problem i takt med att individen hanterar det och samtidigt som det påverkas av andra.

8.2 Avslutande reflektioner

Fontänhuset kontra institutioner så som psykiatrin har en stor väsentlig skillnad – *egenmakten*. Inom psykiatrin blir individen objektifierad då beslut tas över huvudet på patienten och där de professionella har en övergripande maktposition över patienten. På Fontänhuset blir

förhållandena annorlunda då grundtanken är att medlemmarna ska få vara med och bestämma hjälpinsatser samt ha inflytande över verksamheten. Vi upplever att detta leder till att en maktobalans undviks på Fontänhuset samt att det begränsar individens rehabilitering. Likt vi nämnt tidigare har många medlemmar poängterat kommunikation och inflytande som viktiga aspekter i rehabiliteringen. Fontänhuset har chansen att nyttja dessa aspekter vilket vi upplever ger dem en stor fördel gentemot andra motsvarande instanser som riktar sig till samma målgrupp.

I vår studie har vi berört brukarinflytande och delaktighet samt dess kringliggande faktorer. Däremot har vi inte gått närmare in på handledarnas roll och deras betydelse på Fontänhuset. Hur anser de att inflytandet fungerar och hur tycker de att Fontänhusmodellen fungerar? Vi belyser heller inte den organisatoriska bilden och diskuterar Fontänhuset i sig. Vad är bra/mindre bra med Fontänhuset och dess arbetssätt? Detta tycker vi skulle vara intressant att följa upp i vidare forskning.

9 Litteraturförteckning

- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy – the exercise of control*. W. H. Freeman and Company: USA.
- De Artega, C. & Östlund, M. (2011). *Lyssna på mig! – En kvalitativ studie om brukarinflytande för vuxna missbrukare*. Stockholms universitet.
- Ebaugh Fuchs, H. (1988). *Becoming an EX. The process of Role Exit*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Edwards, C., Staniszewska, S. (2000). *Accessing the user's perspective - Health and Social Care in the Community*, 8(6), 416–424, 426.
- Ershammar, D. & Wiksten, A. (2002). *Makt över sin vardag. Argument, tips och metoder*. Daleke Grafiska: Malmö.
- Hermodsson, A. (1998). *Klientdemokrati – vision och verklighet*. Institutionen för socialt arbete – Socialhögskolan: Stockholms Universitet.
- Karlsson, M. (2004). *Rehabiliterings- och självhjälpsinsatser för och av personer med psykisk sjukdom*. Socialmedicinsk tidskrift. 3-4, 370-380.
- Karlsson, M. (2006). *Självhjälpsgrupper - teori och praktik*. Studentlitteratur: Lund.
- Karlsson, M. (2007). *Vänskap och arbete*. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.
- Kolind, T. (2007). *Form or content: The application of user perspectives in treatment research. Drugs: education, prevention and policy*, 14(3), 261–275
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Langemark, A. *Vem hjälper fontänhusen?* Region Halland (2009:3) FoU SocialCentrum
- McKay, C., Johnsen, M. & Stein, R. (2005). *Employment Outcomes in Massachusetts Clubhouses*. Psychiatric Rehabilitation Journal. (29) 1-3, 25,30.
- Meeuwisse, A., Sunesson, S. & Swärd, H. (2009). *Socialt arbete – en grundbok*. Natur & kultur: Stockholm.
- Moula, A. (2009). Empowermentmodellen – ett socialvetenskapligt och rationellt perspektiv i Moula (red.) *Empowermentorienterat socialt arbete*. Studentlitteratur: Lund.
- Moula, A. (2009). Att komplettera modellen avseende känslor, människans kapacitet och relationer i Moula (red.) *Empowermentorienterat socialt arbete*. Studentlitteratur: Lund.
- Norrman, C. (2006). *The Fountain House movement, an alternative rehabilitation model for people with mental health problems, members' description of what works*. Nordic College of Caring Science; Scan J Caring Science, 20, 184-192.
- Stojanovic, V. (2001). *Unga arbetslösas ansikten: identitet och subjektivitet i det svenska och danska samhället*. Lunds universitet: Lund Dissertation in Sociology.

Svedberg, L. (2007). *Gruppsykologi – om grupper, organisationer och ledarskap*. Studentlitteratur: Lund.

Toll, B. & Palmer Schale, S. (2008). *En väg till återhämtning*. BeCa Förlag.

Treloar, C., Fraser, S., Valentine, K. (2007). *Valuing methadone takeaway doses: The contribution of service-user perspectives to policy and practice*. *Drugs: education, prevention and policy*, 14(1), 61-74

Watt Boolsen, M. (2006). *Kvalitativa analyser - forskningsprocess, människa, samhälle*. Malmö: Gleerups.

Internetkällor

Falkenbergs Fontänhus, 2011-12-02. [Elektronisk]
<http://www.falkenbergsfontanhus.se/wordpress/wp-content/uploads/2011/02/December-2011.pdf>, 2012-01-23).

SAOB (spalt: B4339; tryckår: 1923) ”Brukare” (2012-01-23).

Johansson, K. Asp Bladet – En tidning från Vuxenavdelningen: Karlstad Kommun. (12.03.2010).